

Prusias ad Hypium Antik Kenti Üzerinde Bir Yerleşim: Konuralp

Çiğdem Belgin DİKMEN¹, Ferruh TORUK²

Özet

Bu çalışmada tarihsel süreç içerisinde Düzce’de antik Prusias ad Hypium kenti üzerine kurulan Konuralp yerleşiminin coğrafi, fiziksel ve mekânsal yapısının değişim sürecine yer verilmiştir. Yerleşim, Eski Eserler Yüksek Kurulu’nun 14.10.1978 tarih ve A-1367 sayılı kararı ile I. Derece Arkeolojik Sit Alanı ilan edilmiş, içerisinde akropolisin de bulunduğu alana ilişkin sınırlar Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu’nun 02.07.1987 tarih ve 3444 sayılı kararı ile değiştirilmiştir. Konuralp’in güneyindeki ovada yer alan Tepecik Nekropolü ve çevresi de Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu’nun 03.04.1990 tarih, 1196 sayılı ve 18.10.1991 tarih, 2014 sayılı kararları ile I. ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak belirlenmiştir. Kocaeli Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu’nun 13.03.2013 tarih ve 889 sayılı kararı ile II. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak belirlenen yerleşim, aynı kurulun 20.03.2013 tarih ve 894 sayılı kararı ile I., II. ve III. derece arkeolojik sit alanlarına ayrılmış ve I. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisinde yer alan tiyatro, surlar, atlı kapı, su kemerleri, Roma köprüsü ve mozaik alanı tescillenerek koruma altına alınmıştır. Bu çalışmanın amacı Konuralp antik yerleşimin mekânsal yapısını oluşturan anıtsal yapıları incelemek, hazırlanacak olan Koruma Amaçlı Revizyon İmar Planı’nı değerlendirmek ve antik kentin içindeki anıtsal yapılarla birlikte bilinçli bir şekilde korunması için öneriler geliştirmektir.

Anahtar Kelimeler

Prusias ad Hypium
Üskübü,
Konuralp,
I. ve III. Derece Arkeolojik
Sit Alanı,
Koruma Amaçlı İmar Planı

A Settlement above the Prusias ad Hypium Antique City: Konuralp

Abstract

In the study, changing process of geographical, physical and spatial structure of Konuralp which above the antique city Prusias ad Hypium in Düzce is given within historical process. Settlement was announced as I. Degree Archaeological Site with the decision of Ancient Monuments High Council in 1978 with decision numbered A-1367. Site borders which include acropolis are reorganized by the High Council of Protection of Cultural and Natural Assets in 02 July 1987 with decision numbered 3444. Establishment of Tepecik necropolis at the south of Konuralp as I. and III. Degree of Archaeological Site is decided by Ankara Council of Protection of Cultural and Natural Assets in 3 March

Keywords

Prusias ad Hypium,
Üskübü,
Konuralp,
I. and III. Degree
Archeological Site,
Conservation Oriented
Master Plan

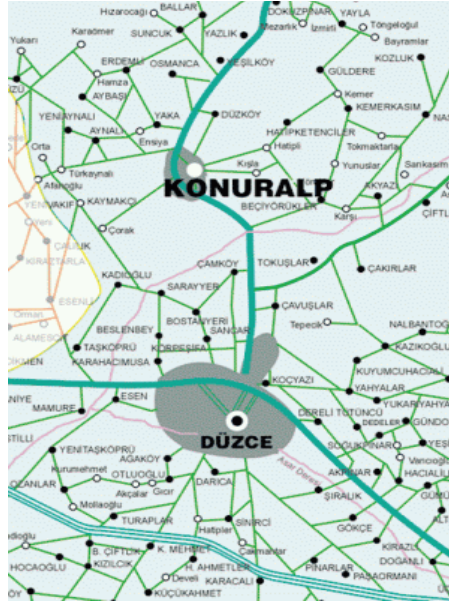
¹ Yrd. Doç. Dr., Bozok Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, cbilgin.dikmen@gmail.com

² Öğr. Gör., Bozok Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Ferruh.toruk@bozok.edu.tr

1990 decision numbered 1196 and 18 October 1991 decision numbered 2014. After that it was announced as II. Degree Archaeological Site in 13 March 2013 by Kocaeli Council of Protection of Cultural Assets with decision numbered 889. Same council announced the same area as I., II. and III. Degree Archaeological Site in 20 March 2013 with decision numbered 894 and the theatre, gates, horse gate, aqueducts, Roman Bridge and mosaic area are registered within the context of I. Degree Archaeological Site. The aim of this study is to examine the monumental structures which constitutes the spatial pattern of the city and evaluate the Conservation Oriented Revision Master Plan and to give proposals about the conscious conservation of the antique settlements with monuments inside.

GİRİŞ

Günümüzde Düzce iline bağlı Konuralp yerleşimi, Düzce-Akçakoca yolu üzerinde ve Düzce'nin 5 km. kadar kuzeyinde, etrafı çam ormanları ile çevrili bir tepede kurulmuştur. Düzce Ovası'na hakim konumda olan bu tepede, kuzeye doğru yükselen ve antik dönemde Hypios olarak anılan sıra dağların bir parçasıdır. Konuralp, kuzeybatı Anadolu'da günümüzde Kocaeli, Sakarya, Bolu, Bursa, Yalova ve Bilecik illerini içine alan, Antik Dönem'de önemli bir yere sahip olan ve Bithynia olarak adlandırılan bir bölgede Hypium'un (Melen Çayı) kenarında kurulmuştur (Şekil 1) (Fotoğraf 1, 2) (Bosch 1946: 37-38; Strabon 1993: 42, 43, 131)). Antik kaynaklarda adından pek fazla söz edilmeyen Konuralp (Prusias ad Hypium) yerleşimine ilişkin bilgiler Küçük Asya historiograflarından Memnon ile onun Photios aracılığıyla günümüze ulaşan Peri Herakleias adlı eserinden edinilmektedir (Kozanlı 2015: 3).

Şekil 1. Konuralp Ulaşım Haritası (<http://düzcetanim.com>)

Fotoğraf 1. Konuralp Mahallesi Genel Görünüm (Ç.B.Dikmen-F.Toruk Arşivi 2016)

Fotoğraf 2. Konuralp Mahallesi (www.googleearth.com)

Konuralp yerleşimi Eski Eserler Yüksek Kurulu'nun 14.10.1978 tarih ve A-1367 sayılı kararı ile I. Derece Arkeolojik Sit Alanı ilan edilmiş, içerisinde akropolisin de bulunduğu alana ilişkin sınırlar, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun (KTVKYK) 02.07.1987 tarih ve 3444 sayılı kararı ile değiştirilmiştir. Konuralp'in güneyindeki ovada yer alan Tepecik Nekropolü ve çevresi de Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun (KTVKKBK) 03.04.1990 tarih, 1196 sayılı ve 18.10.1991 tarih, 2014 sayılı kararları ile I. ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak belirlenmiştir. Kocaeli KTVKKBK'nun 13.03.2013 tarih ve 889 sayılı kararı ile II. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak belirlenen yerleşim, aynı kurulun 20.03.2013 tarih ve 894 sayılı kararı ile I., II. ve III. derece arkeolojik sit alanlarına ayrılmış ve I. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisinde yer alan tiyatro, surlar, atlı kapı, su kemerleri, Roma köprüsü, mozaik alanı ve konutlar tescillenerek koruma altına alınmıştır. Bu çalışmanın amacı Prusias ad Hypium antik kenti üzerindeki Konuralp yerleşiminin

mekânsal yapısını oluşturan anıtsal yapıları incelemek, hazırlanacak olan Koruma Amaçlı Revizyon İmar Planı'nı değerlendirmek ve antik kentin içindeki anıtsal yapılarla birlikte bilinçli bir şekilde korumaktır. Bu kapsamda Prusias ad Hypium antik kenti ve Konuralp'in tarihsel süreç içerisinde gelişimi, kent hakkında yapılan yayınlar, yüzey araştırmaları ve kazı çalışmaları ile planlama süreci irdelenmiş, kentte kültür varlığı olarak tescillenerek korunması önerilen anıtsal yapıların mimari özellikleri tartışılmış ve bu yapıların bütüncül bir anlayış ile korunması için öneriler sunulmuştur.

PRUSIAS AD HYPIUM VE KONURALP HAKKINDA LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Tarihsel süreç içerisinde antik dönemde Kieros, Prusias (Prusias ad Hypium), Osmanlı Dönemi'nde Konuralp, Üskübü ve Cumhuriyet Dönemi'nden günümüze yeniden Konuralp olarak anılan yerleşim ve üzerinde yer aldığı Prusias ad Hypium antik kenti hakkında yapılan literatür araştırması; tarihsel süreç içerisinde Prusias ad Hypium antik kenti ve Konuralp'in önemi, mekânsal yapısı, sit alanları, kazılar, yüzey araştırmaları ve tescil çalışmaları, arkeolojik sit alanları kapsamında Konuralp'te yer alan anıtsal yapılar ile kentin bu yapılarla birlikte korunmasına yönelik gerçekleştirilen Koruma Amaçlı İmar Planı (KAİP) uygulamalarını kapsamaktadır.

Tarihsel Süreç İçerisinde Prusias ad Hypium Antik Kenti ve Konuralp

Günümüzde Konuralp olarak bilinen yerleşimin kuruluşu M.Ö. 3. yüzyıla tarihlenmektedir (Texier 2002: 94,147; Zeyrek ve Çelik 2005: 15). Yerleşim Antik Dönem'de Kalkhedon (Kadıköy), Nikomedia (İzmit), Nikaia (İzmit), Prusias (Bursa), Prusa ad Olympum (Uludağ-Bursa), Herakleia Pontike (Karadeniz Ereğlisi) ve Klaudiupolis (Bolu) gibi kentleri içine alan ve Bithynia olarak adlandırılan bölgede Hypium (Melen Çayı) kenarında kurulmuştur (Şahin 2000: 1, 11-14; Texier 2002: 77, 94; Senan 2009: 2; Umar 2004: 120). Plinius'a göre kent adını Düzce Ovası'nın kuzeyindeki Hypios Dağı'ndan (Plinius 1947: 861; Zeyrek ve Çelik 2005: 11), Ptolemaios'a göre ise kentin yanındaki tarıma elverişli Melen Çayı'ndan (Hypios) almaktadır (Ptolemaios 1845: 13). Historiograf Memnon coğrafi konum nedeniyle bir dönem Hypios ve Prusias olarak da anılan kentin ilk adının Kieros olduğunu aktarmakta ve Bithynia Kralı I. Prusias tarafından ele geçilmesinden sonra yerleşimin adının Prusias olarak değiştirildiğini ifade etmektedir (Kozanlı 2015: 2; Leonhard 1915: 30, 40, 150; Dörner 1959; Zeyrek ve Çelik 2005: 11-15; Ulugün 2004: 130-131). Ancak Bithynia bölgesinde Prusia (Bursa) adında bir kent olması nedeniyle yerleşimin Prusias ad Hypium (Hypios veya Hypium Nehri üzerindeki Prusias) olarak anılmaya başladığı bilinmektedir (Leonhard 1915: 30-50; Dörner 1959; Konukçu 1984: 12; Akurgal 1989: 82; Ulugün 2004: 130-131; Zeyrek ve Çelik 2005: 13-15; Doğanç 2013: 180-181).

Bithynia'nın son kralı Nicomedes III'ün kendine bağlı toprakların M.Ö. 74'te Roma İmparatorluğu'na bağlanmasını vasiyet etmesiyle Roma egemenliğine geçen ve imparatorluğun merkezinden doğuya giden ana yollardan biri üzerinde yer alan yerleşim kuzey Karadeniz'e yakın konumuyla gelişmiş ve zenginleşmiştir. (Megie 1950: 195; Rollas 1967: 6; Anonim 1967: 161; Doğanç 2007: 141-142; Özlü 2015: 80-84). Yerleşimin mekânsal yapısını etkileyen ve biçimlendiren önemli imar faaliyetlerinin Kral Prusias döneminde başladığı düşünülmektedir (Konrapa 1950: 27; Doğanç 2013: 181). İmparatorluğun ilk yıllarında imar faaliyetleri ile gelişme gösteren (Umar 2004:120) ve Roma imparatorlarının doğu seferlerinde ziyaret ettikleri yerleşimin, yaşanan ekonomik sarsıntılarla birlikte M.S. 3. yüzyılın sonuna doğru küçülmeye ve önemini kaybetmeye başladığı söylenebilir (Zeyrek ve Çelik 2005: 33). Geç Roma olarak tanımlanabilecek bu dönemde imparatorluk yönetiminin

zayıflaması sonucu, Hıristiyanlaşmaya başlayan Prusias'ta bir piskoposluk kurulmuştur (Leake 1824: 219-260). Kentin batısındaki surlarda devşirme malzeme olarak kullanılan ve kentin değişik yerlerinde bulunan yazıtlardan; M.Ö. 72 yılında Cotta tarafından işgal edilen yerleşimin, Pompeius'un kurduğu 12 kent birliği içerisinde yer aldığı anlaşılmaktadır. Roma Dönemi'nde muhtemelen sınırları yeniden düzenlenmiş olan yerleşimin (Zeyrek ve Çelik 2005: 30) İmparator Vespasianus sonrasında sikke basma hakkına da sahip ve bazı yazıtlardan da anlaşıldığı üzere iç işlerinde özerk, dış işlerinde ise imparatorluğa bağlı olduğu bilinmektedir (Zeyrek ve Çelik 2005: 28). M.S. 4. yüzyılın sonunda Prusias ad Hypium, Honarias adı verilen eyaletin 6 kentinden biri haline geldiği (Megie 1950: 194-196), M.S. 4. ve 5 yüzyıllarda kentte Hıristiyan nüfusun arttığı ve bu dönemde günümüzde izleri henüz tespit edilemeyen bir kilise de inşa edildiği ifade edilmektedir (Şahin 2000: 1-14).

Roma Dönemi sonrasında Bizans İmparatorluğu egemenliğine giren Prusias ad Hypium yerleşiminin de yer aldığı Akyazı ve Mudurnu bölgesi 1323 yılında Osman Gazi'nin silah arkadaşlarından Konur Alp (Darkot 1942: 708; Konukçu 1984: 16), kentin kuzeyindeki sahil kesimi ise Akça Koca tarafından fethedilmiş ve bölge Türk egemenliğine girmiştir. Bölgenin hizmetleri karşılığı Konuralp'e yurtluk olarak verilmesi (Orhonlu 1975: 14-20) nedeniyle yerleşim de Konuralp olarak anılmıştır (Tuğlacı 1985: 62). Bolu'nun fethinden sonra Bolu sancağına bağlanmış (Uzunçarşılı 1994: 573-574; Özlü 2015: 85-87) olan yerleşimin 14. yüzyıldan sonra Bolu ve Kocaeli sancakları arasında önemli bir yere sahip olduğu (Yakupoğlu 2010: 15; Anonim 2002: 102), buradan göç eden Rumların yerine bölgeye Türkmenlerin yerleştirildiği bilinmektedir (Darkot 1942: 708; Konukçu 1984: 17). 1402 Ankara Savaşı'ndan sonra Bolu ve Mudurnu ile birlikte Çelebi Mehmet'e bağlı olan Konuralp yerleşimi, Fatih Sultan Mehmet'in 1461'de Amasra seferine giderken Akyazı ve Bolu bölgesini kullanması ile Osmanlı coğrafyasında yerini almıştır (Danışman 1934:3-22; Tuğlacı 1985: 62; Ayverdi 1966: 7; Konukçu 1984: 17).

Evliya Çelebi'ye göre Bolu Sancağı'nın tahriri de ilk kez idari düzenlemede Has olarak gösterildiği bu dönemde yapılmıştır (Kurşun vd. 1999: 90). 1530 yılında bölgedeki küçük köylere ve göçmenlere kolaylık sağlanması için kurulan Düzce Pazarı da Bolu Sancağı'na bağlı olan Konuralp yerleşimi tarafından yönetilmiştir (Orhonlu 1987: 104-117). Osmanlı donanmasında kullanılacak kalyonlar için gereken ahşabın Kocaeli ve Konuralp ormanlarından karşılanması için hazırlanan 1570, 1571 ve 1699 tarihli fermanlardan (Tuğlacı 1985: 62-63; Darkot 1942: 708) ve Evliya Çelebi'nin aktarımlarından Konuralp yerleşiminin ormanlık bir alanda, cami ve hanları olan, mamur bir yer anlaşılmaktadır (Kurşun vd. 1999: 91). Bu dönemde Konuralp'in çevresine kıyasla daha fazla gelişmiş olduğu görülmektedir (Yücel 1991: 122, 123). 18. ve 19 yüzyıllarda Konuralp'in Topçuzade olarak anılan ayanların kontrolünde olduğu (Anonim 2005: 13), bu aileden Topçuzade Mehmet Ağa'nın 1803 tarihinde yerleşim merkezinde bir çeşme yaptırdığı ve Topçuzade ailesine rakip olan Akçaşehir ayanları arasında arabulucu görevlendirildiği aktarılmaktadır. Konuralp yerleşiminin idaresi Topcuoğlu Mehmet Ağa'nın 1821 yılında vefatına kadar bu ailede kaldığı, bu olaydan sonra Topçuzade ailesinin ayanlığı bıraktığı bilinmektedir (Özkaya 1994: 116). Bartın'lı İbrahim Hamdi seyahatnamesinde Konuralp'i anayol üzerinde, Melen Çayı'ndan gelen su ile çeltik tarlaları sulanan bir yerleşim olarak tanımlamaktadır (Yaman 1940: 315; Konukçu 1984: 18). 1837'de Konuralp'i ziyaretinde Topçuzade İbrahim Bey'in evinde konuk olan ve yerleşimin arkeolojik değerlerini batıya ayrıntılı olarak tanıtan seyyah ve misyoner Eugene Bore bazı yazıtları ve tiyatro yapısını çalışmıştır (Bore 1840:197-198; Kurt 1979: 9). Bu yüzyılda Konuralp'i ziyaret eden bir başka araştırmacı jeolog Xavier

Hammaire surların (Hommaire 1966), G. Perrot ise merkezde yer alan arkeolojik eserlerin belgelenmesini sağlamıştır (Perrot 1862: 204). Bolu üzerinden Düzce ve Konuralp'i ziyaret eden seyyah A. Mortdmann ise 120 hanelik yerleşimin tütüncülük yapılan bir Türk kasabası olduğunu belirtmiştir (Mortdmann 1925: 242; Konukçu 1984: 19). Konuralp'i ziyaret eden seyyah ve araştırmacıların Düzce'den de bahsetmeleri bu dönemde Düzce'nin Konuralp'den sosyo-ekonomik ve nüfus açısından daha etkin olması açıklanabilir (Eyice 1975: 19; Kaya vd. 2015: 115).

Sultan Abdülmecit ve Sultan Abdülaziz dönemlerinde Kafkasya'dan, Doğu Karadeniz'den, Doğu Anadolu'dan ve Rumeli'den Düzce'ye gerçekleşen yoğun göç dalgası (Uzunçarşılı 1994: 110; Aydın 2006: 13) ile bu yıllarda kasaba olan Düzce'nin ve buna bağlı olarak Konuralp'in nüfusunun arttığı, Düzce ve Konuralp'e gelen halka ücretsiz tapu, toprak ve senetler verildiği bilinmektedir. II. Abdülhamit Dönemi'nde (1870) 36.088 nüfus ile kaza olan Düzce'nin (Özlu 2015: 92-98) Konuralp'in gelişimini olumsuz etkilediği söylenebilir. I. Dünya Savaşı ve sonrasında yerleşim merkezinin kısmen terk edildiği ve Konuralp'in Üskübü adıyla anıldığı görülmektedir (Cuinet 1879: 493; Aydın 2006: 10). Cumhuriyet'in kurulmasından bir süre sonra Üskübü'nün adı Konuralp olarak değiştirilmiş ve yerleşim Bolu iline bağlı Düzce kasabasının bir bucağı yapılmıştır. Eylül 2016 tarihine dek belde olan yerleşim, yeniden Düzce'ye bağlanmıştır (Özlu 2009: 468; Tuğlacı 1985: 63-64; Kaya vd. 2014: 76).

Bölgede etkin olan depremlerin (M.S. 120'de Nikomedia ve Nikaia depremleri) Prusias ad Hypium'daki bazı imar faaliyetleri ile kentin gelişimini etkilediği (Şahin 2000: 11-14) ve deprem sonrası bu kentlerin imarına katkı sağlayan Hadrianus'un bölgede depremden etkilenen diğer kentlere de destek olduğu düşünülmektedir. İmparator Marcus Aurelius (M.S. 161-182), İmparator Commodus (M.S. 180-192 arasında kesin tarihi bilinmiyor) dönemlerinde yaşanan depremlerin Nikomedia'dan (İzmit) günümüzde Adapazarı'na kadar Bithynia'nın kentlerine zarar verdiği söylenebilir. İmparator Claudius Gothicus (M.S. 268-270) dönemindeki büyük depremi aktaran Malalas bölgenin Dakibyza'ya (Gebze) kadar etkilendiğini, Roma tarihçisi Ammianus Marcellinus ise M.S. 358 ve M.S. 368'de yaşanan depremlerin Makedonya, Ege ve Pontus (Karadeniz) ile birlikte Bithynia'nın başkenti Nikomedia'yı da (İzmit) yok ettiğini aktarmaktadır (Şahin 2000: 11-14; Kozanlı 2015: 3). Yerleşimde 5. yüzyıl ortalarında yaşanan bir depremle yıkılan kamu yapılarının onarımı Theodosius II tarafından karşılanmışsa da, kent eski güç ve önemini yitirerek küçülmeye başlamıştır. Tarihsel süreç içerisinde yerleşime egemen olan uygarlıklara özgü kalıntılar, bölgede yaşanan depremlerin de etkisiyle günümüzde Konuralp Mahallesi'nin sınırları içerisinde yer almaktadır.

Prusias ad Hypium Antik Kenti ve Konuralp'in Mekânsal Yapısı

Konuralp'in fiziksel dokusu Tepecik ve Doğançık höyükleri nedeniyle M.Ö. 3500'lere tarihlenebilir. Günümüzde Konuralp yerleşiminin Helenistik Dönem'e kadar uzanan antik kentin üzerinde konumlandığı söylenebilir. Konuralp'te Helenistik dönemden günümüze geçen süre içerisinde antik tiyatro, Akçakoca yolunda Hamam Sokak'taki antik kent surları, kuzeyde kenti sınırlayan Kemer Kasım Köyü'nden gelen Roma Dönemi'ne ait su kemerleri ile oluşan ve 1900'lü yılların başına tarihlenen sivil mimari örneklerinin bulunduğu tarihi bir kent merkezi yer almaktadır. Yakın çevredeki diğer antik kentlerle karşılaştırıldığında antik döneme ait tiyatro yapısının günümüze dek gelebilmesi açısından Konuralp tek örnektir. Arkeolojik kazılar yapılmadığı için Helenistik veya Roma Dönemi'nde kentin planının nasıl

olduğuna dair herhangi bir bilgi bulunmamakla birlikte, kentte ana cadde etrafında şekillenen ızgara plan uygulanmış olmalıdır. Yazıtlar kentte bir tapınak, gymnasium ve agoranın varlığını kanıtlamaktadır (Stroud 1985: 283-287). Kentin önemli yapılarının bulunduğu ve etrafı surla çevrilerek korunan bir akropolis, surların dışında sivil yaşama yönelik yapılanmalar ve nekropole ilişkin kalıntılar da yerleşimin Helenistik bir kent olduğunu göstermektedir.

Melen Çayı üzerindeki Roma köprüsü ile Konuralp Arkeoloji Müze Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen kazı ve araştırmalar Roma Dönemi'nde kentin sınırlarının ovaya doğru genişlediğini göstermektedir (Tuğrul 1962: 121-126). Roma Dönemi'ne tarihlenen yazıtlar, sikkeler ve mimari parçalar kentteki bazı yapılara referans vermekte ise de bu yapıların yerlerini saptamak henüz mümkün olamamıştır. İmparator Gallienus Dönemi'ne ait sikkelerden birinin arka yüzünde (M.S. 353- 368) kentin ana kapısı gösterilmektedir. Buna göre iki kule arasında kemerli bir kapı, kulelerin üst kısmında birkaç pencere yer almaktadır. Ancak mevcut sur üzerinde ise böyle bir yapı görülmemektedir (Anadolu: 1971) (Fotoğraf 3A). İmparator Gallienus dönemine ait bir başka sikkenin arka yüzünde betimlenmiş olan dört basamaklı bir tapınak cephesi, kentte ikinci bir tapınağın varlığını göstermektedir (Sezer 2015: 123-138; Zeyrek ve Çelik, 2005: 98) (Fotoğraf 3B). Yerleşimde 1968 yılında gerçekleştirilen yol çalışması sırasında ortaya çıkarılan yivsiz sütun, arşitrav ve friz bloğu, korniş parçaları ve alınlık parçaları bulunmaktadır. Günümüzde Konuralp Arkeoloji Müze Müdürlüğü'nün bahçesinde sergilenen bazı yivli sütunlar ile sütun başlarının sikkeler üzerinde görülen tapınaklara ait parçalar olabilir. Alınlık parçalarının bir tapınağın ön cephesine ait olduğunun anlaşılması bütün bu mimari unsurların incelenmesi sonucunda bu tapınağın tarihinin M.S. 2. yüzyıl olduğu ortaya konmuştur (Anadolu 1971), (Strobel 2001: 492-493; Lenger 1996: 1-6).

Fotoğraf 3.A. Konuralp (Prusias Ad Hypium) Gallienus Dönemi Sikke (Anadolu: 1971)
B. Konuralp (Prusias Ad Hypium) Gallienus Dönemi Sikke (Zeyrek ve Çelik 2005: 98))

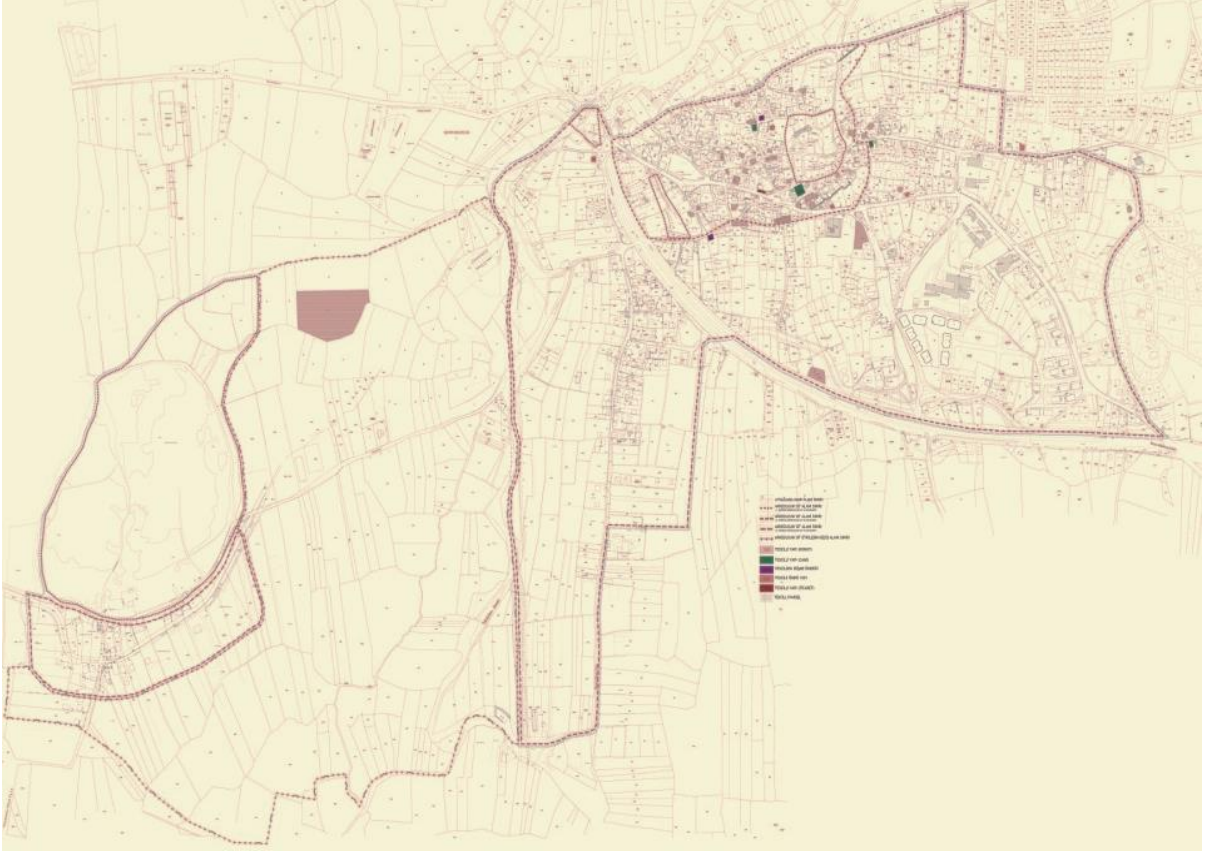
Yerleşimin Roma Dönemi'nde zenginleşmesini ve imar faaliyetlerini gösteren en önemli yapı tiyatro ve Geç Roma Dönemi'nde sonradan eklenmiş olan sahne binasıdır. Köprü, sur, su kemerleri, modern yapıların yapımında kullanılan mimari parçalar ve yazıtlar ile kazılarda bulunan orijinali İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen Nike Heykeli ve bukranionlu lahit gibi, İstanbul, Bolu ve Konuralp Arkeoloji müzelerinde sergilenen pek çok eser de antik yerleşim hakkında fikir vermektedir (Gülsevil 1971: 17-18; Coşkuncay 2014: 236). Yerleşimin fiziksel ve mekânsal gelişimine ilişkin kapsamlı bir araştırma yapılmamışsa da, topoğrafik yapı nedeniyle akropol ve aşağı şehir olmak üzere iki merkezli bir yerleşim olduğu söylenebilir. Başlangıçta yerleşimin gelişimine ve imarına yönelik genel bir plan ele geçirilmemekle birlikte, antik dönemde kurulan kentlerde toprağın en kolay ve en uygun biçimde eşit paylaşımı gerektiğinden Konuralp'ın belli bir plan kapsamında oluşturulduğu ve bölgede M.Ö. 3. yüzyıldan itibaren kullanılan ana caddeler etrafında gelişen ızgara plan sisteminin Konuralp için de yamaca uygulandığı söylenebilir. Yerleşimin kuruluş yerinin

günümüzdekinden daha küçük bir alan oluşturduğu (Dörner 1959: 1128-1148), tepenin yamacına kurulan yerleşimin zamanla güney yönünde Hypius ve Bolu dağları ile ayrılan ovaya doğru yayıldığı görülmektedir. Günümüzde yerleşimin batısında yer alan Nikomedia (İzmit) antik kenti ile arasında pek çok küçük yerleşme bulunduğundan (Wilson 1960: 106, 109) kent sınırları tespit edilememektedir. Konuralp yerleşiminin erken dönemde Helen etkisiyle surlarla çevrili olması, surların dışında halkın oturduğu ve toprakların ekildiği bir tarım arazide bulunan kent devleti olduğu düşünülebilir.

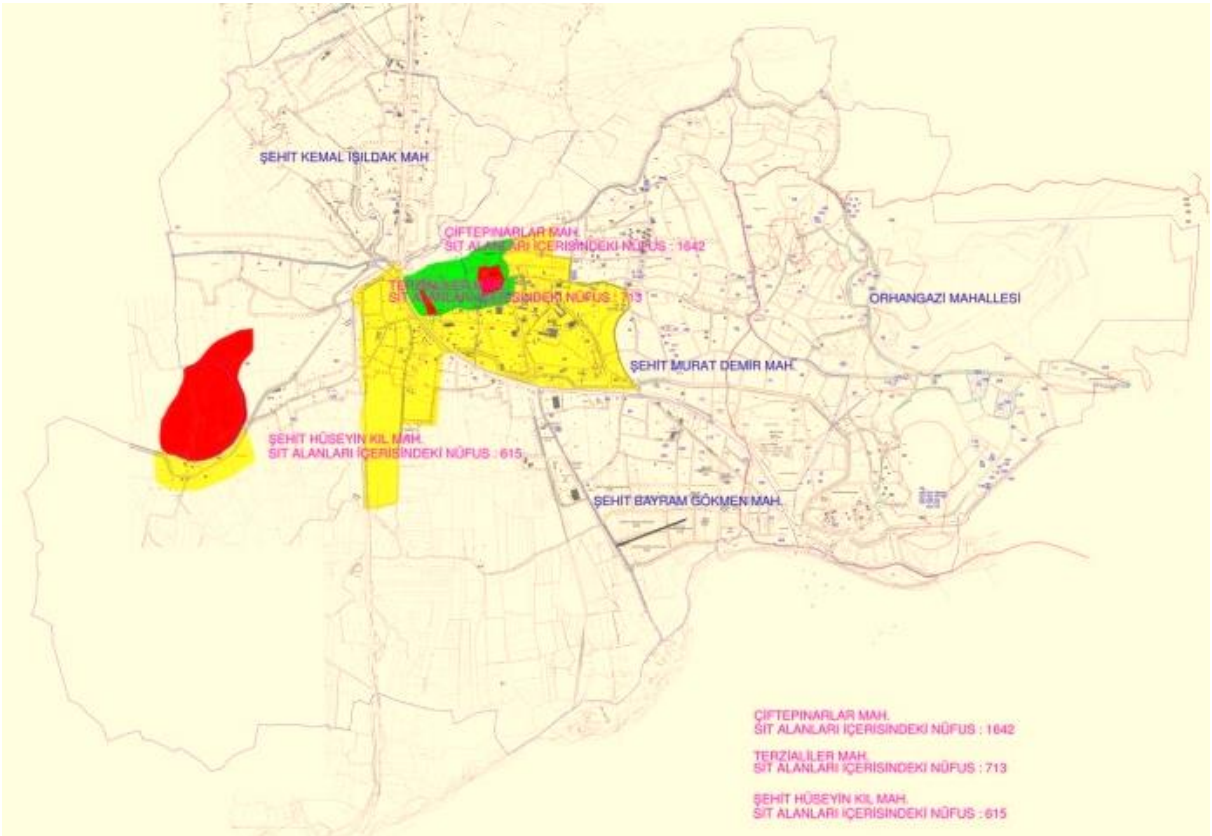
Günümüzde yeri tam olarak tespit edilememekle birlikte M.S. 2 ve 3. yüzyıllara tarihlenen zengin bezemeli buluntular bu dönemde yerleşimin önemli yapıların inşası ile değiştiğini düşündürmektedir. Melen Çayı üzerinde inşa edilen ve M.S. 6. yüzyıla tarihlenen köprü, bu yüzyılda yerleşime güneyden bir yol açıldığının ve gelişimin güneye doğru olduğunun göstergesidir (Kesim vd. 2009: 11). Savunma gerekçesi ile tepe üzerine kurulan, M.S. 2. ve 3. yüzyıllarda önemli bir merkez konumunda olan Konuralp'in coğrafyanın elverişsizlikleri nedeniyle sonraki yüzyıllarda fazla yayılmadığı, M.S. 2. ve 10. yüzyıllar arasında nüfus değişkenliğine bağlı olarak (Rollas 1967: 1-18) sınırlarının değiştiği veya Anadolu'daki diğer antik kentler gibi sur dışına doğru geliştiği görülmektedir.

Konuralp'in Osmanlı Döneminde gerçekleştirilen imar faaliyetlerine karşın mekânsal yapısının çok fazla değişmemekle birlikte, tiyatronun güneyine doğru yeni yerleşim alanlarının oluşmaya başladığı anlaşılmaktadır. Yerleşimde I. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisinde yer alan tiyatro, surlar, atlı kapı, su kemerleri, Roma köprüsü ve mozaik alanı tescillenerek koruma altına alınmıştır. Yerleşim günümüzde Çiftepınarlar, Terzialiler, Şehit Hüseyin Kıl, Şehit Murat Demir, Şehit Kemal Işıldak, Şehit Bayram Gökmen ve Orhangazi olmak üzere 7 mahalleden oluşmaktadır. Yerleşimin merkezinde I., II. ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak ele alınan çalışma alanı tarihi dokuya sahip Çiftepınarlar, Terzialiler ve Şehit Hüseyin Kıl mahalleleri sınırları içerisinde kalan kalmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde farklı planlama kararları ile üretilen bu mahallelerin yapılaşma biçimleri ve mekânsal yansımaları da farklı olmuştur. 2013 yılı verilerine göre Sit alanı içinde yer alan nüfusu Çiftepınarlar Mahallesi'nin 1642 Terzialiler Mahallesi'nin 713 ve Şehit Hüseyin Kıl Mahallesi'nin ise 615 olmak üzere Konuralp yerleşiminde çalışma alanı olarak belirlenen alan toplam 2.970 kişidir (Kaya vd. 2014: 76). I. Derece Arkeolojik Sit Alanı içinde kalan Şehit Hüseyin Kıl, Çiftepınarlar ve Terzialiler mahalleleri cami, antik tiyatro, Bizans Dönemi hamamı ve çarşı etrafında bütünleşmiş, insan ölçeğine ve topoğrafyaya uygun, organik biçimlenmiş sokakları ile tarihi merkezi oluşturmaktadır. (Şekil 2, 3).

Yerleşimde Terzialiler ve Çiftepınarlar mahallelerini iki ana cadde sınırladığı (Hürriyet Caddesi ile Konuralp Caddesi), Konuralp'in cadde ve sokak isimlerinin bir kısmında bölgede yaşayan ailelerin adlarından veya tarihi referanslardan alındığı anlaşılmaktadır. Çalışma alanındaki yollar incelendiğinde tarihi dokunun korunduğu Terzialiler ve Çiftepınarlar mahallelerinde yolların insan ölçeğinde, topoğrafyaya uygun, meydan, sokak, çıkmaz sokak, bahçe ve ev şeklinde bir örüntü oluşturduğu görülmektedir. Bahçenin uzantısı ve yaşamın bir parçası olan sokakların yaz aylarında fındık kurutmak için kullanıldığı ve cami, hamam, dükkânlarla biçimlenen meydanla sonlandığı gözlenmektedir. Son yıllarda oluşan Şehit Murat Demir Mahallesi'nde ise yaya yerine araç trafiğine göre düzenlenen ve sosyal amaçlı kullanılmayan ve çalışma alanındaki mahallelere kıyasla daha geniş olan sokakların birbirine kavuştuğu noktalarda bir düğüm noktası veya bir meydan oluşturmadığı görülmektedir.

Şekil 2. Konuralp Arkeolojik Sit Alanları ve Tecilli Yapıların Dağılımı (Düzce Belediyesi Arşivi 2016)

Şekil 3. Konuralp, Arkeolojik Sit Alanları İçindeki Mahalleler (Düzce Belediyesi Arşivi 2016)

Konuralp için hazırlanan imar planı kararlarında bölgenin sulanabilir tarımsal toprak niteliğinde ve fındıklık alan olması ile alanın kuzeyinden geçen sulama kanalları dikkate alınmamış, planın bütüncül bir anlayış ile revize edilmesi yerine parçacıl değişikliklerle sosyal donatı alanları artırılmadan verilen kat artışları yerleşimde yoğunluğu arttırmıştır. Konuralp'te bulunan Göğüs Hastalıkları Hastanesi'nin 1996 yılında Abant İzzet Baysal Üniversitesi Araştırma ve Uygulama Hastanesi olarak hizmet vermeye başlaması yerleşim için bir çekim yaratmış, 2006 yılında kurulan Düzce Üniversitesi ile yakın çevrede üretim yapan fabrikalar da konut baskısı oluşturmuş ve Konuralp Belediye Meclisi'nin kat artış kararları ile plan tadilatları yapılmıştır. Düzce merkezde deprem sonrası çok katlı yapı yapılmasına izin vermeyen ve yapılaşmayı 3 kat ile sınırlayan imar planları uygulanırken, Konuralp'te 2009 yılından itibaren 4-5 kat imar izni verilmiş, bu durum yap-sat tarzı yapılaşmanın önünü açarak çok katlı yapılaşma (apartmanlaşma) sürecini başlatmıştır. Plan tadilatları ile artırılan yoğunluklar ve farklı parsel içi çekme mesafeleri sonucunda konut dokusunun yoğun olduğu Şehit Murat Demir Mahallesi'nde, kütle ve gabari açısından yerleşimin geleneksel konut dokusuna uymayan, 4-5 katlı apartman tipi bir yapılaşma ortaya çıkmıştır. Mahalle sınırları içerisinde kalan, geçmişte üzüm bağlarının bulunması nedeniyle Bağlık Mevki olarak anılan alanın 1980 yılı öncesinde yapılan parselasyon ve 1985 yılında planlama çalışmaları ile yapılaşmaya açıldığı bilinmektedir. Zemininin sağlam olmasına karşın, 1999 yılına kadar fazla yoğunluk göstermeyen Bağlık Mevki'nin 1999 depreminden ve üniversitenin kurulmasından sonra akademik personel ve bölgede üretim yapan fabrikalarda çalışan idari kadrolar tarafından yerleşim için tercih edildiği görülmektedir. Izgara (grid) sistemde yerleşim dokusuna sahip Bağlık Mevki için başlangıçta toprak bölme amacı ile hazırlanan imar planı ile topoğrafyaya uygun olmayan yüksek eğimli yollar oluşmuş ve planın uygulanmasında sorunlar yaşanmıştır. Son yıllarda yapılan plan tadilatları ile genellikle 8-10 m. genişliğindeki sokaklarda KAKS (Kat Alan Kat Sayısı) ve emsal değerleri değiştirilmiş ve var olan kentsel dokuya uymayan yoğunluklar verilmiştir. Bu uygulamalar sonucunda bölgede birbirinden tamamen farklı konut dokuları ortaya çıkmış, mekânsal yapıya yansıyan bu farklılıklar iki katlı bahçeli evler ile beş katlı apartmanların ve üniversite yerleşkesinin bölgeleme yapılmaksızın yan yana aynı mahallede yer almasına neden olmuştur.

Sit Alanları, Kazı Çalışmaları, Yüzey Araştırmaları ve Tescil Çalışmaları

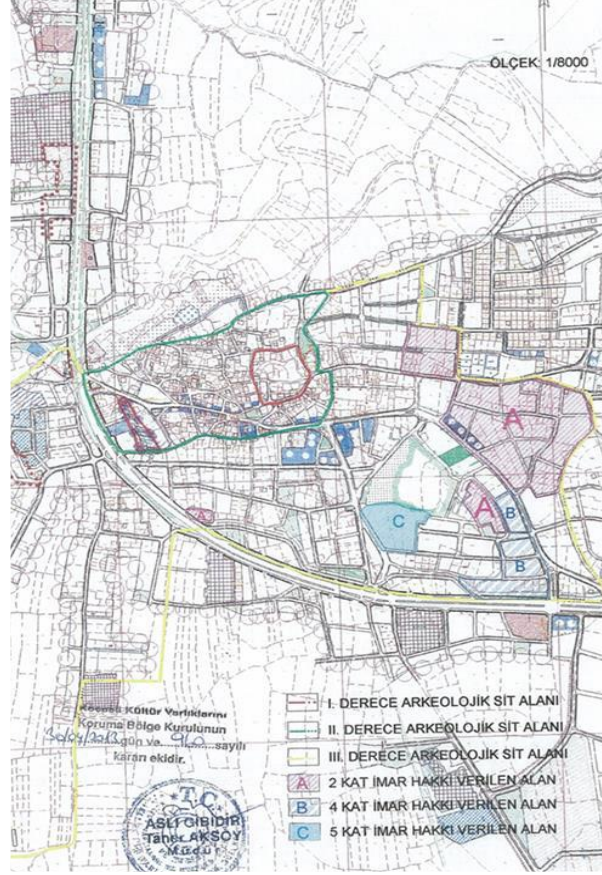
Konuralp Eski Eserler Yüksek Kurulu'nun 14.10.1978 tarih ve A-1367 sayılı kararı ile I. Derece Arkeolojik Sit Alanı ilan edilmiş, içerisinde akropolisin de bulunduğu alana ilişkin sınırlar Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 02.07.1987 tarih ve 3444 sayılı kararı ile değiştirilmiştir. Yerleşimin güneyindeki ovada yer alan Tepecik Nekropolü ve çevresi de Ankara KTVKKB'nun 03.04.1990 tarih, 1196 sayılı ve 18.10.1991 tarih, 2014 sayılı kararları ile I. ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak belirlenmiştir. Kocaeli Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun(KVKBK) 13.03.2013 tarih ve 889 sayılı kararı ile II. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak belirlenen yerleşim, aynı kurulun 20.03.2013 tarih ve 894 sayılı kararı ile I., II. ve III. derece arkeolojik sit alanlarına ayrılmış ve I. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisinde yer alan tiyatro, surlar, atlı kapı, su kemerleri, Roma köprüsü ve mozaik alanı tescillenerek koruma altına alınmıştır. Konuralp için 1978 ve 2013 yıllarında alınan kararlar ile sınırları belirlenen arkeolojik sit alanları ve büyüklükleri Tablo 1'de verilmiştir. Yerleşim için alınan koruma amaçlı kararlar doğrultusunda, 2863 ve 3386 sayılı yasalar kapsamında 1/1000 ve 1/5000 ölçekli Konuralp Koruma Amaçlı Revizyon İmar Planı'nın hazırlanması istenmiştir.

Tablo 1. Konuralp 1978 ve 2013 Yıllarında Alınan Kararlar ile Sınırları Belirlenen Arkeolojik Sit Alanları ve Büyüklükleri

Eski Eserler Yüksek Kurulu Kararlarına Göre 1978 Yılı Arkeolojik Sit Alanları			Kocaeli Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Kararlarına Göre 2013 Yılı Arkeolojik Sit Alanları		
Derecesi (Nitelik)	Alan (km ²)	Mahalle	Derecesi (Nitelik)	Alan (km ²)	Mahalle
I. Derece Arkeolojik	0,000027	Çiftepınarlar	I. Derece Arkeolojik	0.016715	Çiftepınarlar
I. Derece Arkeolojik	0.000028	Çiftepınarlar	I. Derece Arkeolojik	0.023129	Aynalı
			I. Derece Arkeolojik	0.004668	Terzialiler
			II. Derece Arkeolojik	0.141894	Terzialiler Çiftepınarlar
			II. Derece Arkeolojik	0.000552	Çiftepınarlar
			III. Derece Arkeolojik	0.081661	Şehit Hüseyin Kıl
			III. Derece Arkeolojik	0.960207	Şehit Hüseyin Kıl, Terzialiler, Çiftepınarlar
Toplam Alan: 0.000055 km ²			Toplam Alan: 1.436987 km ²		

Ankara KTVKKB'nun 03.04.1990 tarih ve 1196; 18.10.1991 tarih ve 2014 sayılı kararları ile I. ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak belirlenen Konuralp'in güneyindeki ovada Tepecik Nekropolünün yakınında, Doğançı Mevki'de yer alan Doğançı Tümülüsü ise Kocaeli KTVKKB'nun 30.06.2010 tarih ve 1518 sayılı kararı ile I. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak tescillenmiştir. Bölgede 1948 yılında İstanbul Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü'nce tiyatrodaki gerçekleştirilen ilk temizlik çalışmaları sırasında sahneye ait kalıntılar açığa çıkarılmış ve 1992 yılında Ankara KTVKKB'nun kararı ile tiyatronun restorasyon çalışmasına altlık oluşturacak rölevesinin ilgili belediyece hazırlanması istenmiştir. Tiyatronun restorasyonu için Kültür ve Turizm Bakanlığı'nun 1995 yılında Olur'u ile tiyatronun onarım ihalesi uygun görülmüşse de, Ankara KTVKKB'nun söz konusu tiyatrodaki bilimsel arkeolojik kazı yapılmasının gerekmesi ve bu konuda kurullarınca karar alınıncaya kadar tiyatrodaki hiçbir fiziki müdahalede bulunulmaması gerekliliği belirtilmiştir. Bu nedenle ilk kez 1987 yılında tescil edilen tiyatro, mozaik alanı ve nekropol de dahil olmak üzere I., II. ve III. derece arkeolojik sit alanlarının herhangi birinde 2013 yılına kadar bilimsel kazı çalışması veya bir yüzey araştırması yapılmamıştır. Düzce Üniversitesi'nde Arkeoloji Bölümü'nün kurulması ile bu bölümün öğretim üyelerinin Kültür ve Turizm Bakanlığı'na yaptıkları talep Kocaeli KTVKKB tarafından değerlendirilmiş, 19.02.2013 tarihinde söz konusu alanda Konuralp Arkeoloji Müze Müdürlüğü ve Düzce Üniversitesi Arkeoloji Bölümü'nün bilimsel başkanlığında kazı ve temizlik çalışmalarının yapılmasına ilişkin onay verilmiştir. Konuralp (Prusias ad Hypium) antik kentinin güneyindeki alanlar ile Terzialiler, Çiftepınarlar mahalleleri ve Akçakoca yolunun altında kalan Hüseyin Kıl Mahallesi'nin özellikle iskân edilen bölümünü kapsayan alanlar III. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak belirlenmiştir (Bkz. Şekil 2, 3). Kocaeli KTVKKB 08.02.2012 tarih ve 249 sayılı karar ile söz konusu mahallelerin arkeolojik sit alanları içinde kalan bölümlerinde Koruma Amaçlı İmar Planlarının ivedilikle hazırlanmasına; daha önceki plan notlarının geçersiz olduğuna, alana ilişkin onaylı 1/1000 ölçekli uygulama imar planındaki konut adaları, yeşil alan, otopark, park ve sosyal donatı alanlarının aynen korunacağına ve plan notları yerine alana ilişkin Planlı Alanlar Tip İmar Yönetmeliği çerçevesinde uygulama yapılabileceğine karar vermiştir. Ancak daha sonra

Konuralp Belediyesi'nin III. Derece Arkeolojik Sit alanı olarak belirlenen sınırları paftada belirtilen alanda belli bir parsel için özel yapılaşma talebi ve Kocaeli KVKBK'nun onayı ile belirli bir parselde 5 kat imar izni verilmiştir (Şekil 4). KAİP yapılmadan ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı içindeki konut dokusu, silüet, yoğunluk dikkate alınmadan alınan bu karar, antik tiyatroya yönelmiş olan yolun sağ tarafında oluşan yapılaşmaya neden olmuştur (Fotoğraf 4).

Şekil 4. Konuralp İmar Planı Geçiş Dönemi Kurul Kararları (Anonim 2013)

Fotoğraf 4. Konuralp I. Derece Arkeolojik Sit Alanı İçerisinde Yeni Yapılaşma (Ç.B.Dikmen-F.Toruk Arşivi 2016)

Konuralp'te geleneksel konutlara ilişkin belgeleme ve tescil çalışmaları için çok geç kalınmakla birlikte 2005 yılında Ankara KTKVKBK tarafından 2, 2012 yılında Kocaeli KVKBK tarafından 6 adet olmak üzere toplam 8 konut tescil edilmiştir. Kocaeli KVKBK'nun son yıllarda gerçekleştirdiği tescil kayıtları ile bu sayı giderek artmaktadır. Konuralp'te anıtsal yapıların değerlendirildiği bu çalışmada konutlara yer verilmemiştir.

ARKEOLOJİK SİT ALANLARI KAPSAMINDA KONURALP YERLEŞİMİNDEKİ ANITSAL YAPILAR

Yukarıda anılan kararlarla antik kentin surla çevrili olan kısmı (akropolis) içerisinde ayakta olan tek yapı olan tiyatronun bulunduğu alan I. Derece Arkeolojik Sit Alanı, Çiftepınarlar Mahallesi'nin hemen hemen tamamı ile Terzialiler Mahallesi'nin bir bölümü II. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak koruma altına alınırken, kentin etrafı ve güneye doğru olan kısmı III. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak ilân edilmiştir (Bkz. Şekil 2, 3) (Fotoğraf 5). I. Derece Arkeolojik Sit Alanı antik kentin kuzey bölümünün (akropol) bir kısmı ile kuzeybatı bölümünü kaplamakta olup, bu alanda 1 tiyatro, 1 Roma köprüsü, batı surları ve 19. yüzyıl sonlarından kalma tescilli konutlar yer almaktadır (Fotoğraf 6).

Fotoğraf 5. Konuralp Arkeolojik Sit Dereceleri ve Alanları (Düzce Belediye Arşivi)

Fotoğraf 6. Konuralp Arkeolojik Sit Alanları, Yapı Kalıntıları (Ç.B.Dikmen-F.Toruk Arşivi 2016)

Surlar (Güney, Batı Surları ve Atlı Kapı)

Konuralp'te savunma yapısı olarak değerlendirilen surlar ve Atlı Kapı Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 14.10.1978 tarih ve A-1367 sayılı ve KTVKYK'nun 02.07.1987 tarih ve 3444 sayılı kararıyla tescil edilmiştir. Güney surları Kocaeli KVKBK'nun 30.04.2013 tarih ve 959 sayılı kararıyla I. Grup yapı olarak belirlenmiş, batı surlarının bulunduğu alan ise aynı kurulun 08.02.2012 tarih ve 250 sayılı kararı ile I. Derece Arkeolojik Sit Alanı ilân edilmiştir. Çiftapınarlar Mahallesi'nde bulunan ve belli bir bölümü günümüze ulaşabilmiş güney surları (Fotoğraf 7) ile bu surların üstünde, küçük bir sokak içerisinde yer alan Atlı Kapı, döneminde de tali bir giriş olarak kullanılmış olmalıdır. Farklı dönemlerde onarım görmüş olan sur üzerinde at kabartmalı kapı lentosu olarak kullanılan blok, üzerindeki Grekçe yazıtından anlaşıldığı gibi bir mezar stelidir. Surun Atlı Kapı'dan itibaren güneydoğuya yönünde bir miktar devam ettiği görülmektedir.

Fotoğraf 7. Konuralp Yapılar Arasında Devam Eden Güney Surları
(Ç.B.Dikmen-F.Toruk Arşivi 2016)

Kentin kurulduğu alan, ovadan gelecek saldırılara karşı korunmak amacıyla bir yamaçta gelişmiş ve bir sur duvarı ile çevrelenmiştir. Yerleşimin savunma hattını oluşturan kuleler ve duvarlar araziyle uyumlu biçimde inşa edilmiştir. Bu sağlam ve düzenli bloklardan oluşan antik taşlar, farklı amaçlarla tekrar tekrar kullanılmıştır. Kaleye ait olduğunu düşündüğümüz güney sur uzantısı ile kapı lentosu olarak kullanılan at kabartmalı bir mezar steli olan Atlı Kapı'nın Gallineus Dönemi'ne ait sikkelerde betimlendiği ve kentin Roma Döneminde kuleli bir giriş kapısına sahip olduğu söylenebilir (Rollas 1967: 10-11; Zeyrek ve Çelik 2005: 36; Kesim vd. 2009: 11) (Bkz. Fotoğraf 3) (Fotoğraf 8).

Fotoğraf 8.A.Konuralp Atlı Kapı Güney Yönü B. Konuralp Atlı Kapı Kuzey Yönü
(Ç.B.Dikmen-F.Toruk Arşivi 2016)

Üzerinde at tasviri ve Grekçe bir yazıt bulunan ve bir Prusiaslı'nın annesine yaptırdığı anlaşılan mezar steli kapı üzerinde lento olarak kullanılmaktadır. Kapıdan sonra güneydoğu yönünde uzanan surlar kare planlı bir kuleye bağlanmaktadır. Yöre halkı tarafından Atlı Kapı olarak ifade edilen ve atlı araçların geçebileceği genişlikte olan kapı güneydeki ovadan kente ulaşan yolun sonunda bulunmuş olabileceği ve kapının iki yanına savunma amaçlı kulelerin inşa edilmiş olabileceği söylenebilir. Mevcut surların kentin güney ve batısında

yaklaşık 200 m. kadar korunmuş olduğu ve kentin tarihi ile ilgili önemli bilgiler niteliğinde olan yazıtlı devşirme malzemeler ile örüldüğü görülmektedir. Günümüzde yok olma tehlikesi ile karşı karşıya olan sur kalıntıları, Akçakoca yolu kenarında, antik köprüden başlayarak Hamam Sokağı'na kadar devam etmektedir. Kimi zaman konutların bahçelerinde kalan surların bir kısmı ise konutların temeli olmuş veya bahçe duvarları içerisinde kalmıştır. Yaklaşık 120 m. uzunluğunda, 4.70 m. yüksekliğinde olan batı surları üzerinde bulunan dehlizlere giriş kısmındaki çöküntüler nedeniyle ulaşılamamaktadır. Pek çok kez onarım gören surlarda oldukça fazla sayıda mimari parça ve yazıtlı blok kullanılmıştır (Fotoğraf 9).

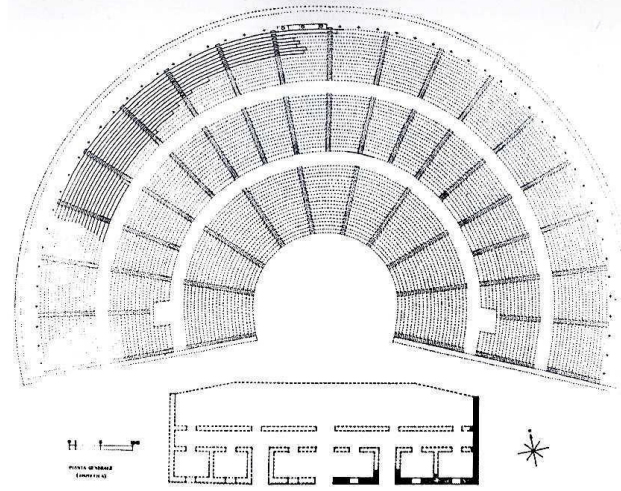
Fotoğraf 9. Konuralp Batı Surları (Ç.B.Dikmen-F.Toruk Arşivi 2016)

Kentin batı ve güneyinde kısmen de olsa korunabilmiş olan surun topoğrafyaya uygun olduğu anlaşılmaktadır ve II. Derece Arkeolojik Sit Alan sınırı da buna dayanarak çizilmiştir. Kentin çok eğimli olan ve bu özelliğiyle doğal korumaya sahip kuzey kesiminde ise surun devam etmesi pek olası görünmemektedir ve buna dair bir iz de bulunmamaktadır. Güçlü surlarla çevrili Konuralp'te sur kalıntılarının tamamının Bizans Dönemi'nden kaldığı söylenebilir. Güney ve batı sur duvarları birbiri üzerine konan kitabeli sunaklar, kaideler ve tiyatrodan getirilmiş oturma kademeleri ve büyük bloklarla yapılmış ayrıca devşirme olarak kullanılan antik malzemedir oluşturulmuştur. Kentin akropolü olarak tanımlanabilecek bölümünde ise surların bir kısmının Osmanlı Dönemi'nde onarıldığı veya mevcut bölümlere ilaveler yapıldığı anlaşılmaktadır.

Tiyatro

Çalışma alanında I. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisinde yer alan kamu yapıları arasında antik kentin zenginliğini gösteren en önemli eser tiyatrodur. Sahnesinden fazla bir şey kalmayan tiyatroyu tarihlemek oldukça güçtür. Ancak sahnenin cephesinde korniş altında büyük harflerle yazılı, az bir kısmı kalmış Yunanca kitabe parçasından ve bezemelerinden hareketle tiyatronun Roma Dönemi öncesinde Helenistik Dönemde inşa edildiği söylenebilir. M.Ö. 1.-2. yüzyıllarda inşa edilmiş olabileceği düşünülen tiyatronun dikdörtgen sahne binasının ise Roma döneminde inşa edilmiş M.S. 190-210 yılları arasında yapılmış olabileceği düşünülmektedir (Zeyrek ve Çelik 2005: 41,42; Rollas 1967: 8; Umar 2004: 123). (Bkz. Fotoğraf 1) (Fotoğraf 10). Bölge halkı arasında 40 Basamaklar olarak anılan tiyatronun sahnesi yıkılmış, amfisi ise yarı yarıya yok olmuştur. Yeri ve planını topoğrafyaya uygun olarak belirlenen ve güneye yönelen tiyatronun basamakları kentin kurulduğu yamaçta konumlanmıştır. Konumu ile seyircileri hava akımından koruyacak, ışık ve güneşe yönelmiş olan orta büyüklükteki tiyatronun uzunluğu 100 m., genişliği ise 74 m.dir. Yarım daire plan şemasına sahip dönem tiyatroların aksine, yapının ender rastlanan şekilde yanlardan kesilmiş iki ucu ile yarım daireden daha kısa olduğu görülmektedir (Şekil 5). Tiyatro izleyicilerin oturdukları cavea, oyuncuların oynadıkları orkestra ve sahne olmak üzere üç bölüme sahiptir. Yapının her iki yanında yer alan tonozlu geçitler sahne ve cavea

bölmelerine açılmakta, caveanın en üst bölümünde ise hypostylos yer almaktadır. Sahnenin önündeki kemerli kapının cephe alt seviyesinde büyük harflerle yazılı, ancak küçük bir parçası okunabilen Yunanca bir kitabe vardır. Beyaz taş basamaklı, yer yer aslan pençeleri ile bezeli oturma yerlerini dikine bölen yedi merdiven dizisi ve tonozlu geçitler günümüze ulaşabilmiştir (Fotoğraf 10, 11A, B).

Şekil 5. Konuralp Tiyatro (1970 yılında B. Fernando tarafından yapılmış olan restitüsyon) (Zeyrek ve Çelik 2005: 41-42)

Fotoğraf 10. Konuralp Tiyatro (Ç.B.Dikmen-F.Toruk Arşivi 2016)

Fotoğraf 11.A. Konuralp Tiyatro Sahne Yapısı

B. Konuralp Tiyatro Tonozlu Bölüm (Ç.B.Dikmen-F.Toruk Arşivi 2016)

Tiyatroda orkestradan hemen hemen hiçbir kalıntı görülmemektedir. Sahnenin önünde yer alan üç büyük kemerli girişten biri günümüze dek ayakta kalmıştır (Bkz. Fotoğraf 11A). Sur içinde yer alan ve muhtemelen kentin sokak dokusundan ayrı planlanmış olan yapı kademeli taş sıralarıyla inşa edilmiştir. Basamaklardan oluşan seyirci bölümü, sahne ve

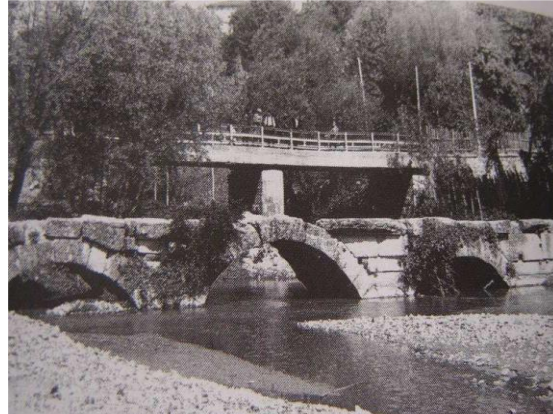
cavea ile skene arasındaki dairesel alandan ibaret olan tiyatronun kapasitesi yaklaşık 3000 kişidir. Caveada oturma basamakları tek bloktan yapılmış görünmekle birlikte, gerçekte bu sıralar birden fazla blok taşların yan yana getirilmesinden oluşturulmuştur. Kalker taş bloklar kullanılarak yapılan yapının cavea bölümü yatay bir yolla iki kata ayrılmıştır. Üst caveanın altında kemerli mekânlardan geçilerek diazomaya ulaşılmaktadır. Caveada tonozlar diazomanın her iki kanattaki radyal giriş galerileri üzerinde simetrikler. 1948 yılında İstanbul Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü'nce yapılan temizlik çalışmaları sonucunda sahne binasına ait kalıntılar açığa çıkarılmıştır.

Stadyum, Gymnasium ve Agora

Günümüze herhangi bir bölümü ulaşamaması nedeniyle yeri de tespit edilemeyen stadyum, gymnasium ve agoranın yapılacak arşiv çalışmaları, yüzey araştırmaları ve arkeolojik kazılar ile yerlerinin zaman içerisinde tespit edilebileceği düşünülmektedir. Ancak stadyum ve gymnasiumun tiyatro yakınlarında düz bir alanda olabileceği söylenebilir. Yerleri bilinmemekle birlikte stadyum ve agoranın varlığı değişik yazıtlarda ifade edilmektedir (Zeyrek ve Çelik 2005: 41-42).

Köprü

Konuralp'te yerleşimin kuzeybatısında Akçakoca yolu üzerinde kemerli bir Roma köprüsü (Umar 2004: 125) (Fotoğraf 12) ile bu köprü'nün bitişiğinde yakın dönemde yapılmış yeni köprü de bulunmaktadır. Köprü Eski Eser ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 14.10.1978 tarih A1367 sayılı kararı ile tescillenmiş, Kocaeli KVKBK'nun 20.03.2012 tarih ve 289 sayılı kararıyla bu alana ilişkin I. Derece Arkeolojik Sit sınırları belirlenmiştir. Konuralp Arkeoloji Müze Müdürlüğü uzmanlarınca yapılan araştırma kazısı sonucunda, kuzey ayağı kısmen çökmüş olan köprü'nün 30.25 m. uzunluğunda, (kuzeydeki bölüm ile birlikte 39.20 m.) döşeme çıkıntıları ile birlikte 5 m. genişliğinde olduğu anlaşılmıştır. Köprü'nün mevcut 3 kemerinden ana kemerin derinliği 3.17 m.dir. Harç kullanılmadan, beyaz mermer blokların birbirine geçmesi ile inşa edilen köprü'nün döşeme taşlarının çoğu günümüzde yok olmuş, değişmiş olan su yatağı nedeniyle zemini otlarla kaplanmıştır (Fotoğraf 13). 1973 yılında köprü yakınında yapılan kanal çalışmaları sırasında, buradan kente güneydoğu yönde uzanan sütunlu bir caddenin izlerine rastlanmış, caddeye ait sütun parçaları, architrav, işlenmiş bloklar ve kemer parçaları Konuralp Arkeoloji Müzesi'ne taşınmıştır. Sütunlu caddenin batı surunun içerisinde geçen günümüzdeki Çarşı Caddesi ile aynı doğrultuda olduğu anlaşılmaktadır.

Fotoğraf 12. Konuralp Roma Köprüsü Eski Görünümü (Alman Arkeoloji Enstitüsü Arşivi)

Fotoğraf 13. Konuralp Roma Dönemi Köprü Kalıntısı(Ç.B.Dikmen-F.Toruk Arşivi 2016)

Su Kemerleri

II. Derece Arkeolojik Sit Alanı içinde yer alan su kemerleri Eski Eserler Yüksek Kurulu'nun 14.10.1978 tarih A1367 sayılı kararı ile KTVKYK'nun 2.7.1987 tarih ve 3444 sayılı kararı ile tescillenmiş, Kocaeli KTVKKBK'nun 02.02.2011 tarih ve 1820 sayılı kararı ile yapı grubu 2 olarak belirlenmiştir. Çiftepinarlar Mahallesi 402 parselde yer alan, yerleşimin kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda uzanan ve 11 ayağı bulunan su kemerlerinin kısmen korunmuş bir bölümü günümüze ulaşabilmiştir (Bilir 2013: 278-284). Moloz taş ile yapılmış kemerlerin inşa dönemi tam olarak belirlenememiş olmakla birlikte, Roma Dönemi'nde yapılmış olabileceği söylenebilir (Fotoğraf 14). Çiftepinarlar Mahallesi sınırları dışında, Kemer Kasım Köyü yakınlarında kalan kalıntılar suyun kente uzak bir mesafeden taşındığını göstermektedir. Su kemerlerinin kalıntıları diğer Roma Dönemi kentlerinde olduğu gibi Konuralp'te de (Prusias ad Hypium) halka açık bir çeşme ve Prusiaslıların konutları ile hamama ulaşan bir su sisteminin var olduğu düşündürmektedir (Zeyrek ve Çelik 2005: 44).

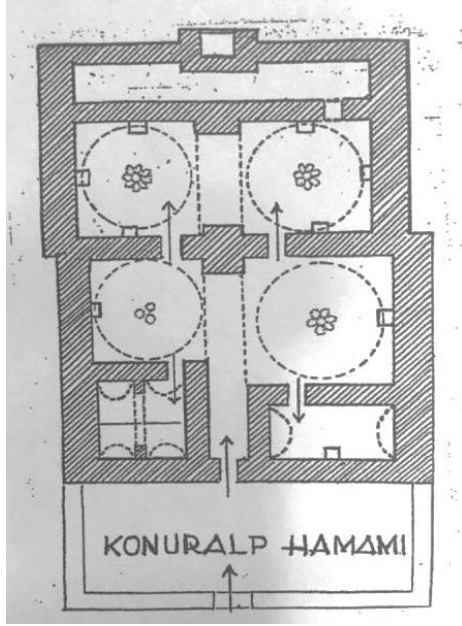
Fotoğraf 14. Konuralp Su Kemerleri Kalıntısı (Ç.B.Dikmen-F.Toruk Arşivi 2016)

Osmanlı Hamamı

Yapım tarihi bilinmemekle birlikte bölgeyi Osmanlı topraklarına katan Osman Gazi'nin silah arkadaşı Konuralp tarafından yaptırıldığı düşünülen hamam II. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisinde ve yine Konuralp tarafından yaptırıldığı düşünülen caminin yanındadır. Konuralp'in en eski Osmanlı yapısı olduğu düşünülen (Rollas 1967: 12) hamam asimetrik ve dikdörtgen bir plana sahiptir (Şekil 6). Yapıldığı dönemde soğukluk, ılıkılık ve sıcaklık bölümlerinden oluşan hamamın soğukluk kısmının günümüzde yeniden yapıldığı görülmektedir.

Hamam girişinde dar bir koridordan sağda kubbe ile örtülü büyük ve solda ise küçük bir oda bulunan soğukluk kısmına geçilmektedir. Büyük odadan traşlık kısmına, küçük odadan ise iki beşik tonoz ile örtülü abdesthaneye ulaşılmaktadır. Birbirinden bir kemerle ayrılan bu iki odadan aynı büyüklükte, kubbeli ve yan yana konumlanmış iki mekân halvet

olmalıdır. Sağdaki halvetten su haznesine açılan küçük bir kapak bulunmaktadır. Hamamın sadece güney dış duvarı devşirme mermer bloklardan yapılmıştır, dış duvarların şekülünde olmadığı görülmektedir. Güney duvarındaki uygulama yapının planının ve malzemesinin ne kadar değiştirildiğini de göstermektedir. Hamamın yakınında yer alan ve Erken Roma Dönemi'ne tarihlenen yazıtlı bir heykel kaidesinin buldozer ile taşınması sırasında yapının ağır tahribata uğradığı tahmin edilmektedir. Günümüzde özgün plan şemasını tamamen yitiren hamamın ve şadırvanın kapı seviyesinin zeminden 2 m. aşağıda kaldığı ve üzerinin Belediye düğün salonu olarak kullanıldığı görülmektedir (Fotoğraf 15).

Şekil 6. Konuralp Hamam (Rollas 1967: 12)

Fotoğraf 15. Konuralp Hamam (Ç.B.Dikmen-F.Toruk Arşivi 2016)

Camiler

Konuralp'te yer alan tescilli 3 camiden Konuralp Cami ve Tekke Cami II. Derece Arkeolojik Sit Alanı'nda, diğeri ise (Çiftepınarlar Cami) III. Derece Arkeolojik Sit Alanı'ndadır.

Konuralp Cami

Eski belediye binasının yanında yer alan, bir kitabesinin olmaması nedeniyle inşa tarihi kesin olarak bilinmeyen ve özgün herhangi bir bölümü de günümüze ulaşamamış olan yapının 14. yüzyıl başlarında, eski bir kilisenin kalıntıları üzerine inşa edilmiş olabileceği

söylenbilir. Caminin tabanından çıkan ve kiliseye ait olduğu düşünülen mermer döşemeler Konuralp Arkeoloji Müzesi'ne kaldırılmıştır. Konuralp Cami'nin bölgenin fethi sonrasında Konuralp tarafından 1323'lerde camiye dönüştürüldüğü düşünülmektedir. Özgün plan şeması bilinmeyen yapının 19. yüzyılda Dilaver Ağa tarafından yaptırılan onarım sonrasında özgün dokusunu tamamen yitirdiği sanılmaktadır. KTVKYK'nun 24.04.1986 tarihli kararı ile yapının onarıma gereksinim duyduğu belirtilmiş, bu karar ile yapının mimari görüntüsünde, malzeme ve yapı elemanlarında eserin bütünlüğünü, mimari karakterini bozmamak koşuluyla, mimari ve taşıyıcı elemanları ile gabarisinde bazı önemsiz değişiklikler yapılabileceği, kat planlarının değerlendirilebileceği ifade edilmiştir. 05.10.1983'de Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan envanter fişine bakıldığında ise yapının eski onarım ve ilavelerde özgün dokusunu belli oranda kaybettiği görülmektedir. 1988 yılında yeniden onarılacak kullanıma açılan cami günümüzde dikdörtgen planlı ve düz beton çatılıdır. Beden duvarlarının tamamı betonarme olan caminin önüne sonradan iki katlı, kiremit örtülü son cemaat mahalli eklenmiştir (Fotoğraf 16A). Caminin harim bölümü (Fotoğraf 16B) kareye yakın dikdörtgen planlı ve düz tavanlı, iç içe kademeli şekilde geçmiş tavanı ise ahşaptır. Caminin güney cephesinin merkezinde yer alan mihrap sivri kemerli, yarım daire niş şeklinde olup çini kaplıdır (Fotoğraf 16C). Mihrapta yoğun bitkisel bezemeler dikkat çekmektedir. Caminin ahşap minberi yan aynalıklarında yer alan dairesel panolar radyal dilimli motiflerle bezelidir. Yapının kuzey cephesinde giriş üzerinde dokuz betonarme kolonlu kadınlar mahfili yer almaktadır. Bu mahfil güney yönünde balkon şeklinde çıkmalı olup, doğu ve batı yönlerinde devam ederek camiyi U şeklinde sarmaktadır (Fotoğraf 16D).

Fotoğraf 16.A. Konuralp Cami B. Konuralp Cami Harim, C. Konuralp Cami Mihrap, D. Konuralp Cami Kadınlar Mahfili(Ç.B.Dikmen-F.Toruk Arşivi 2016)

Mihrabın batısında ve doğusunda iki ve üstte üç küçük dikdörtgen pencere, kuzeyinde ise giriş kapısının doğu ve batısında iki dikdörtgen pencere vardır. Caminin kuzeybatı köşesinde yer alan silindirik minaresi tek şerefelidir. Şerefenin hemen altında mukarnas biçimli bezemeler bulunmaktadır. Eğimli bir arazi üzerine yapılmış olan caminin güney yönünde zemin katta dükkânlar bulunmaktadır. 1999 Düzce depreminde fazla hasar görmemiş olan yapı günümüzde ibadete açıktır. Caminin kuzeyinde yer alan ve son yıllarda sekizgen planlı olacak şekilde yeniden yapılan bir türbe bulunmaktadır. Türbe giriş kapısının üzerine konan yeni kitabe türbe içerisindeki üç sandukada yatan zatların Bağdatlı Necmi Gazi Şehişibli Hacı Ali, Konuralp ve Konuralp'in yaveri olduğu ifade edilmektedir. Özgün planı bilinmeyen türbenin cepheleri yeşil mozaiklerle kaplanmıştır.

Tekke Cami

II. Derece Arkeolojik Sit Alanı'ndaki kare planlı, düz damlı cami, Marsilya kiremit örtülü bir çatıya ve kuzeybatı köşesinde yer alan tek minareye sahiptir. Caminin kuzey cephesinde giriş kapısı üzerine son yıllarda konan bilgilendirme levhasında 1970 yılında yapıldığı ifade edilmekte ise de, bu tarihin caminin inşa tarihi olmadığı, onarım veya yeniden yapım tarihi olduğu söylenebilir (Fotoğraf 17). Plan şeması, malzeme ve malzeme

kullanım tekniği incelendiğinde caminin Abdülhamit Dönemi'nin son yıllarında yapıldığı anlaşılmaktadır. Tavanı gibi mihrap ve minberi de ahşap kaplamalı olan caminin harimi de dahil olmak üzere günümüze özgün herhangi bir bölümü ulaşamamıştır.

Fotoğraf 17.A.Konuralp Tekke Cami Güney Cephesi, B. Tekke Cami Kuzey Cephesi, C. Tekke Cami Harim, D. Tekke Cami Harim Tavanı (Ç.B.Dikmen-F.Toruk Arşivi 2016)

Çiftepınarlar Cami

III. Derece Arkeolojik Sit Alanı'nda, kendi adıyla anılan mahallede yer alan kare planlı, düz damlı ve Marsilya kiremit kaplı caminin kuzeybatı köşesinde minaresi vardır. Camiye doğu duvarı ortasında yer alan yeni, ahşap, çift kanatlı bir kapı ile girilmektedir. Yapının tüm cephelerinde zemin seviyesinde az sayıda pencere var iken, üst katta saçak seviyesine yakın lentolu pencereler kullanılmıştır. Giriş kapısı üzerine son yıllarda konan bilgilendirme levhasında yazan, caminin 1909 yılında yapıldığı bilgisinin doğruluğu tartışmalıdır. Bu tarihte yapılan camilerin plan, malzeme ve malzeme tekniği dikkate alınarak caminin yapıldığı dönem özelliklerini günümüze ulaştıramadığı söylenebilir. Mihrap ve minberi de dahil yeni olan caminin tavanı beton sıvalıdır. Kuzey girişi önünde yer alan kadınlar mahfiline dışarıdan ana kapının sağında yer alan yeni, ahşap bir merdivenle ulaşılmaktadır (Fotoğraf 18).

Fotoğraf 18.A. Konuralp Çiftepınarlar Cami Giriş Cephesi, B. Çiftepınarlar Camii Tavanı (Ç.B.Dikmen-F.Toruk Arşivi 2016)

Tapınaklar

Tapınak kalıntısı

Prusias ad Hypium antik kenti yakınlarında yeni yol yapımı çalışmaları sırasında bir tapınağa ait olduğunu düşünülen mimari kalıntılar ortaya çıkmıştır. Gallienus Dönemi sikkelerinde görülen farklı alınlık betimlemeleri (Bkz. Fotoğraf 3A ve B) kentte en az iki tapınak olduğunu göstermektedir. Yeri tespit edilemeyen iki tapınaktan günümüze ulaşan mimari parçalar Konuralp Arkeoloji Müzesi bahçesinde sergilenmektedir (Fotoğraf 19).

Fotoğraf 19. Konuralp Tapınak Kalıntıları (Konuralp Arkeoloji Müzesi Arşivi)

Mezarlıklar

Tepecik ve Binbirtepe Nekropolü

Prusiaslılar'ın gömü geleneği konusunda genel bir değerlendirme yapılmasına yardımcı olacak nitelikteki kent nekropolü sur dışında, Prusias'ın kuzeyinden sur duvarına yaklaşık 1 km. mesafededir. Bu alanda açığa çıkarılan bir mezar yapısı ile kentin yaklaşık 2 km. güneydoğusunda, günümüzde Binbir Tepe olarak adlandırılan mevkide ikinci bir nekropol alanı bulunmuştur. Şehit Hüseyin Kıl Mahallesi'nde Tepecik Mevki'nde bulunan tepe ve yakın çevresi Prusias ad Hypium'un Roma dönemi nekropolü olmalıdır (Zeyrek ve Çelik 2005: 37) Arazi yüzeyinde görülen çok sayıda kiremit parçası, mezarların yapımında kullanılmış olmalıdır. Konuralp Arkeoloji Müzesi bahçesinde sergilenen ve M.Ö. 1. yüzyıla tarihlenen, 1.20 m. yükseklik, 1.22 m. genişlik, 2.47 m. uzunluğa sahip, yüzeyi kabartmalı mermer bir lahit Konuralp'ın batısındaki Tepecik Nekropolü'nde bulunmuştur. Bu alanda Bolu ve Konuralp Arkeoloji müzeleri farklı dönemlerde kazı ve yüzey araştırmaları yapmış olmasına karşın, bu araştırmaların çok kapsamlı olduğunu söylemek mümkün değildir. Tepecik Nekropolü'nün güneyinde, arazi yüzeyinde görülen arkeolojik bulguların antik kentin bir parçası olduğu ve kentin zaman içerisinde buraya dek genişlediği düşünülerek bu alan III. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak belirlenmiştir (Fotoğraf 20).

Fotoğraf 20. Konuralp Tepecik Mevki Tepecik Nekropolü (III. Derece Arkeolojik Sit Alanı) (Ç.B.Dikmen-F.Toruk Arşivi 2016)

Doğancık Tümülüsü

Doğancık Tümülüsü, Tepecik Nekropolü'nün kuzeydoğusunda 48 parselde yer almakta olup, III. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisinde yer almaktadır. Yaklaşık 15 m. çapında, 2 m. yüksekliğinde küçük bir tepecik görünümündeki tümülüste günümüze kadar herhangi bir arkeolojik çalışma yapılmamıştır (Fotoğraf 21).

Fotoğraf 21. Konuralp Doğancık Tümülüsü (Ç.B.Dikmen-F.Toruk Arşivi 2016)

Osmanlı Mezarlığı

Çiftepınarlar Mahallesi 1662 parselde ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisinde yer alan mezarlıkta 19. yüzyıla ait mezarlar bulunmaktadır. Bu mezarlardan 1821 yılına tarihlenen Topçuoğlu Mehmet Bey'e ait mezar ile şahidesinin pabuç kısmında 1894 tarihi bulunan ve kime ait olduğu bilinmeyen bir başka mezar dikkat çekmektedir (Fotoğraf 22). Topçuoğlu Mehmet Bey mezarında da olduğu gibi mezarlıkta bulunan tüm mezar taşları başta şahideleri olmak üzere 19. yüzyıl Osmanlı bezeme repertuarını (tabaklarda meyve vb.) yansıtmaktadır.

Fotoğraf 22.A. Konuralp Çiftepınarlar Mezarlığı, B. Topçuoğlu Mehmet Bey'in Mezarı, C. Çiftepınarlar Mezarlığı Mezar Şahidesi (Ç.B.Dikmen-F.Toruk Arşivi 2016)

Tanımlanamayan Yapı Kalıntıları

Mezar stelleri ve heykel kaideleri

Konuralp merkezde çeşitli yüzey araştırmaları veya kazılarla tespit edilerek açığa çıkartılan ve günümüzde Konuralp Arkeoloji Müzesi'nin bahçesinde sergilenen, genellikle dikdörtgen prizma formda, çok sayıda mezar steli, heykel kaidesi, adak yazıtı, ortothekler (ölü küllerinin bulunduğu küçük taş lahitler) ve pithoslar (depolama kapları) bulunmaktadır (Fotoğraf 23).

Fotoğraf 23.A. Konuralp Mezar Stelleri (Konuralp Arkeoloji Müzesi Arşivi)
B. Konuralp Adak Yazıtı (Ç.B.Dikmen-F.Toruk Arşivi 2016)

Yapı kalıntısı (Mozaikli Alan)

Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu' nun 14.10.1978 tarih A1367 sayılı kararı ile tescillenen ve KTVKYK'nun 02.07.1987 tarih ve 3444 sayılı karar ekinde sınırları yanlış olarak işaretlenen mozaik alanın sınırları Ankara KTVKKBK'nun 07.10.2005 tarih ve 955 sayılı kararı ile düzeltilmiştir. 1959 yılında Konuralp merkez güneyinde eski Roma yolu olduğu tahmin edilen kanal mevkinde tarlaların içinde tesadüfen iki büyük mozaik bulunmuştur. 2705 nolu parselde bulunan alan ilk olarak İstanbul Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü tarafından kazılmış, ancak ödenek sıkıntısı vb. nedenlerle alanın üzeri kapatılmıştır. Mozaikli alan için 1997-1998 yılları arasında Konuralp Turizm Tanıtma Derneği'nin girişimleri ile Bolu Arkeoloji Müze Müdürlüğü'nün denetiminde yeniden başlatılan kazıda bulunan iki mozaik Bolu Arkeoloji Müze'sine taşınmış, kazı alanı sonradan kapatılmıştır. Mozaiklerden biri Orpheus, diğeri ise Akhilleus ve annesi Thetis temalıdır. 40 m² lik mozaik zeminde hayvanlar hakimi Orpheus, çevresinde vahşi hayvanlar ve dört köşesinde mevsim tasvirli kadın başı figürü yer almaktadır. Diğer mozaikte ise Akhilleus'un annesi Thetis ile ilgili sahne ve kitabe vardır. M.Ö. 1 yüzyıla tarihlenen bu mozaiklerin zengin bir Romalının evinin salon taban döşemesine ait olabileceği düşünülmektedir (Sezer 2015: 123-140) (Fotoğraf 24).

Fotoğraf 24. A. Konuralp Mozaikli Alan, B. Mozaikli Alanda Çıkarılan Orpheus Temalı Mozaik, C. Mozaikli Alanda Çıkarılan Akhilleus ve Annesi Thetis Temalı Mozaik (Ç.B.Dikmen-F.Toruk Arşivi 2016)

Tiyatronun doğusundaki duvar

Çiftepınarlar Mahallesi, 18 pafta, 1825-1826 parsellerde yer alan tescilli sivil mimarlık örneğinin batı sınırındaki müstemilatın arka tarafında konumlanan duvar, aynı zamanda tiyatronun da doğu sınırındadır. Kesme taşla inşa edilen duvarın ne tür bir yapıya ait olduğu tespit edilememiştir (Fotoğraf 25).

Fotoğraf 25. Konuralp Tiyatronun Doğusundaki Duvar (Ç.B.Dikmen-F.Toruk Arşivi 2016)

II. Derece Arkeolojik Sit Alanı'nda parsel 2243, 2445 ve 2247'deki temel kalıntıları

II. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisinde otluk bir alanda yer alan 2243, 2445 ve 2247 parsellerde yüzeyde taş bloklardan oluşan temel izlerinin sürekliliği izlenebilmektedir. Temel kalıntısı blok taşların ne tür bir yapının/yapıların izleri olduğu tespit edilememiştir. Bu alanda herhangi bir yüzey araştırması veya kazı çalışması yapılmamıştır (Fotoğraf 26).

Fotoğraf 26. Konuralp Parsel 2243, 2445 ve 2247'deki Temel Taşları
(Ç.B.Dikmen-F.Toruk Arşivi 2016)

III. Derece Arkeolojik Sit Alanı Ali Hamza Sokak'ta temel kalıntıları

Konuralp Arkeoloji Müzesi uzmanlarınca yakın zamanda III. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisinde, Ali Hamza Sokağı'nın güneydoğu köşesine yakın konumda yer alan 2183 ve 2184 parsellerde yapılan sondajlardan birinde temel kalıntıları (taş döşeme) ortaya çıkarılmıştır. Döşemenin herhangi bir iç mekâna veya bir yapının önündeki dış mekâna ait olduğu anlaşılmamaktadır. Bu sondajın birkaç metre güneyinde açılmış diğer bir sondajda yapının devamını gösteren bir bulguya ulaşılamazken, sondajın güney kesitinde taş döşemeye göre daha alt kotlarda su künkü ve daha da alt kotta ise batı kesitte bir taş sırası izlenmektedir (Fotoğraf 27).

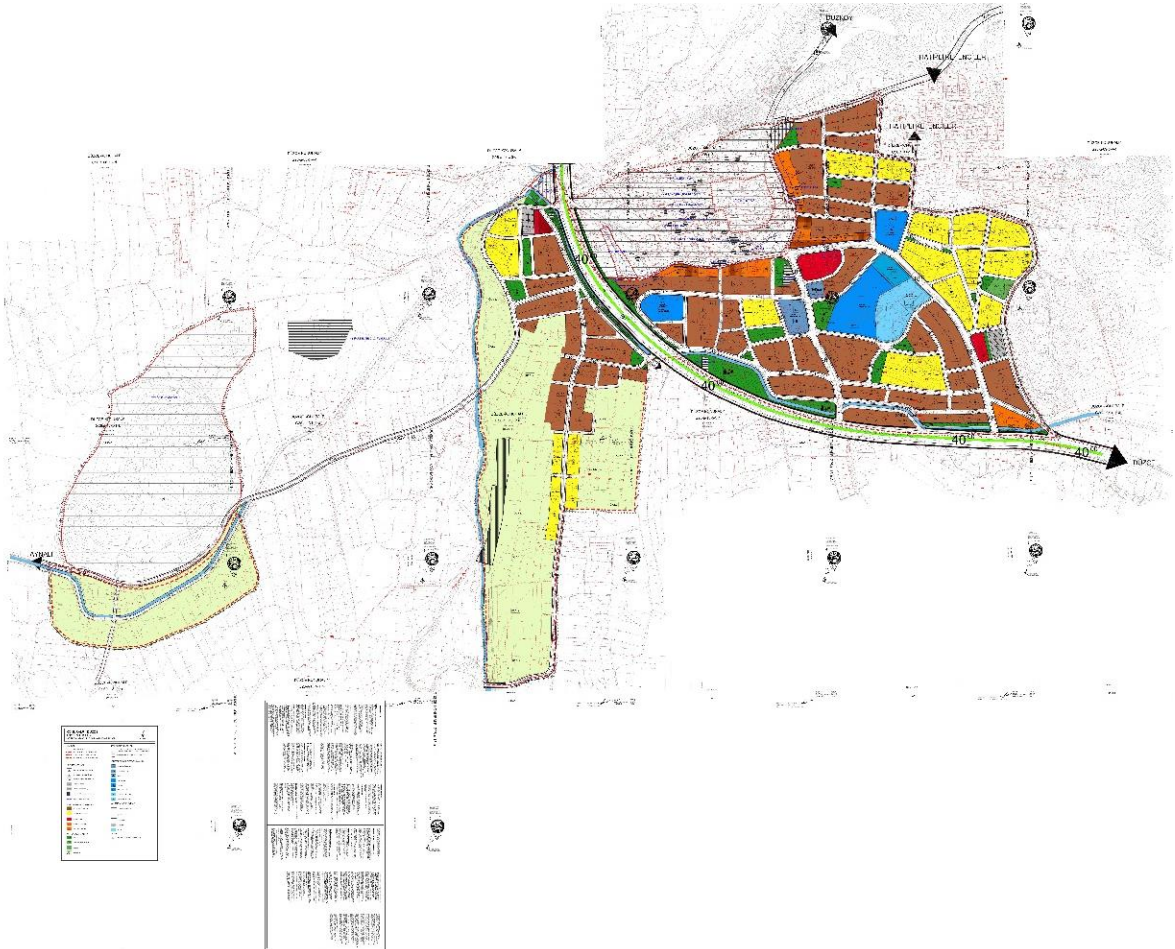

Fotoğraf 27. Konuralp Ali Hamza Sokak'ta Yer Alan Yapı Temeli
(Ç.B.Dikmen-F.Toruk Arşivi 2016)

KONURALP YERLEŞİMİNDE ARKEOLOJİK SİT ALANLARI İÇERİSİNDEKİ YAPILARIN KORUNMASINA YÖNELİK DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu bağlamında kültür varlıklarının yoğun olduğu alanlarda yapılması gereken Koruma Amaçlı İmar Planını: Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu uyarınca belirlenen sit alanlarında, alanın etkileşim geçiş alanı da göz önüne alınarak, kültür ve tabiat varlıklarının sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda korunması amacıyla arkeolojik, tarihi, doğal, mimari, demografik, kültürel, sosyo-ekonomik, mülkiyet ve yapılaşma verilerini içeren; alan araştırmasına dayalı olarak hâlihazır haritalar üzerine, koruma alanı içinde yaşayan hane halkları ve faaliyet gösteren iş yerlerinin sosyal

ve ekonomik yapılarını iyileştiren, istihdam ve katma değer yaratan; stratejileri, koruma esasları ve kullanma şartları ile yapılaşma sınırlamalarını, sağlıklılaştırma, yenileme alan ve projelerini, uygulama etap ve programlarını, açık alan sistemini, yaya ve taşıt dolaşımını, altyapı tesislerinin tasarım esaslarını, yoğunluklar ve parsel tasarımlarını, yerel sahiplilik, uygulamanın finansmanı ilkeleri uyarınca katılımcı olan yönetim modellerini de içerecek şekilde hazırlanan hedefler, araçlar, stratejiler ile planlama kararları, plan notları ve açıklama raporu ile bir bütün olan nazım ve uygulama imar planlarının gerektirdiği ölçekteki plan olarak tanımlanmaktadır. Kocaeli KVKBK'nun 20.03. 2013 tarih ve 894 sayılı kararı ile I., II. ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanları'nın son halini almasından sonra; aynı kurulun 02. 10. 2015 tarih ve 2227 sayılı kararı ile uygun bulunan 1/1000 ölçekli Uygulama ve 1/5000 ölçekli Nazım Koruma Amaçlı İmar Planı'na itirazlar yapılmıştır. Düzce Belediye'sinin 21.12.2015 tarih ve 10896 sayılı yazısı ve yine Düzce Belediye İmar Komisyonu'nun 68834033/316 sayılı kararı ile uygun bulunan 25896 dilekçe nolu itiraz sonucunda I. Derece Arkeolojik Sit Alanı'nın bir bölümünün (tiyatro alanı) planda arkeopark olarak düzenlenmesinin uygun olduğuna; diğer itirazların ve teknik düzeltmelerin KAİP bütününde plan paftalarına işlenmesine Kocaeli KVKBK tarafından karar verilmiştir. Hazırlanan 1/1000 ve 1/5000 ölçekli Koruma Amaçlı Revizyon İmar Planı'nda Konuralp I., II. ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanları içerisinde yer alan tarihi yapıları belirtilmiş, plana konan lejant ile korunması kararlaştırılan yapılar Kültür Bakanlığı tarafından hazırlanan Tabiat ve Kültür Varlıklarını Koruma Mevzuatı'na uygun şekilde renklendirilmiştir (Şekil 7).

Şekil 7. Konuralp Koruma Amaçlı Revize İmar Planı
(AKS Planlama ve Mühendislik Ltd. Şti.)

Tarihi kırsal yerleşimler, sahip oldukları sosyo-ekonomik, kültürel ve fiziksel değerleri ile kültürel mirasımızın önemli unsurlarıdır. İçlerinde barındırdıkları anıtsal ve sivil mimari örnekleri, yaşam alanları ile bu yerleşimler, günümüzde yok olmuş uygarlıkların bilgisini, teknolojisini, mimarisini ve yaşam biçimini aktarmaktadır. Konuralp yerleşimi az sayıda olmakla birlikte sivil (konut) ve anıtsal yapılarla tarihi doku içinde kültürel mirasın günümüzde korunmaya çalışıldığı yerleşimlerden biridir. Tarihsel süreç içerisinde antik dönemde Kieros, Prusias (Prusias ad Hypium) adlarıyla anılan antik yerleşim Roma Dönemi'ne ait kaleden kalan surlar, tiyatro, su kemerleri, köprü kalıntısı, mozaikli alan, agora? tapınak kalıntısı? ve tanımlanamayan yapı kalıntıları ve Konuralp ve Üskübü olarak anıldığı Osmanlı Dönemi'ne ait Konuralp, Tekke ve Çiftapınarlar camileri ve hamamı ile geçmişi günümüze taşıyan önemli tarihi özellikler barındırmaktadır. Roma ve Osmanlı Dönemi'nde ulaşım ağı bakımından önemli bir konuma sahip olan ve her iki dönemde de merkez özelliği gösteren, yerleşim imar hareketlerinin hız kazandığı Osmanlı Dönemi'nde de cami ve hamam gibi yapılarla öne çıkan ve 18. yüzyıl sonları ve 19.yüzyılın ilk çeyreğinde yapılan onarımlarla önemini koruyan yerleşim diğer kırsal yerleşimlerde olduğu gibi özellikle 1950 sonrasında uygulanan imar politikaları sonucunda zamana karşı telafisi olmayan yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır. Bu tahrip ve yok olma süreçlerinin nedenleri ve alınması gereken önlemler uzun yıllar değişik platformlarda tartışılmış, ancak doyurucu ve etkin sonuçlar alınamamıştır. Kırsalda yaşayan toplumun sosyal, ekonomik ve kültürel yaşamını mekana yansıtması nedeniyle tarihi yapıların taşıdığı belge değeri, evrensel koruma söyleminde: “.. bulunduğu çevrenin, sosyal, kültürel, ekonomik yaşamını yansıtan ve böylece daha sonraki nesillere bu konuda doğru ve doğrudan bilgi aktaran değerler bütünü ...” olarak tanımlanmaktadır. Kültürel mirasımızın önemli yerleşimlerinden Konuralp'te dönemlerinin yaşam biçimini yansıtacak agora, tapınak, gymnasium vb. yapılar günümüze ulaşamamıştır. Günümüzde büyük bir kısmı tarım alanı içerisinde yer alan yerleşimin bir bütün olarak korunmasında ve arkeolojik sit alanları içerisindeki surlar, tiyatro, köprü, su kemerleri, hamam, camiler (Konuralp, Tekke ve Çiftapınarlar camileri), tapınak, mezarlık ve Tümülüsler (Doğancık Tümülüsü), mezarlıklar ve tanımlanamayan yapı kalıntıları (mezar stelleri ve heykel kaideleri, mozaikli alan, duvar ve temel kalıntıları) ile koruma kararlarının yürütülmesinde yaşanan sorunlar bu kültür varlıklarının yıpranma ve yok olma süreçlerini hızlandırmaktadır. Bu sorunların bir çözüme ulaştırılmasında katkı sağlayacağı düşünülen hazırlanan bu çalışmada, Konuralp yerleşimindeki yapıların plan tipleri, cephe özellikleri, malzeme ve malzeme kullanım teknikleri, buldukları sokak veya alan ile fiziksel ve sosyal bağlantıları tespit edilerek restore edilmeleri ve gelecek nesillere aktararak yaşatılmaları amaçlanmaktadır. Bu konuda yaşanan sorunlardan biri de yapıların rölöve, restitüsyon, onarım ve restorasyon projelerini de içeren belgeleme ve uygulama süreçlerinin ehil ellerde gerçekleştirilmemesi ve yapının özgün halinin geri dönüşü olmayan şekilde bozulmasıdır. Konuralp yerleşiminde de 3 cami ve 1 hamam yapısı özgün yapısına uygun olmayan onarım ve restorasyonlar ile sağlaştırılmıştır.

Konuralp'te günümüze kalıntı veya kısmen planı okunabilir şekilde ulaşan genellikle Roma, Erken Hıristiyanlık ve Helenistik dönemlere tarihlendirilen yapılar dışında Osmanlı hamamı olarak bilinen hamam ve 3 caminin bu tarihi süreçte tezat oluşturduğu görülmektedir. Hamamın ve Konuralp Cami'nin büyük olasılıkla 14. yüzyıl başlarında, Tekke ve Çiftapınarlar camilerinin ise 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başlarında inşa edildiği söylenebilir. Alan içerisinde ele alınan yapılardan günümüzde kullanılanların özgün

işlevlerini korudukları görülmektedir. Tiyatro, su kemerleri ve surlar (batı ve güney) günümüzde kullanılmamakla birlikte özgün işlevine uygun şekilde restore edilmelidir. Planlama alanı içerisinde yer alan ve herhangi bir nedenle toprak altında (mozaikli alan, tiyatronun doğusundaki tonozlu yapı kalıntısı gibi) kaldığı için 3 ve 3+ katlı konutların yapılması veya alanın otopark gibi kullanılması da tarihi dokunun içerisinde olumsuz bir görüntü sergilemektedir. Tarihi doku içerisinde (özellikle I. ve II. Derece Arkeolojik Sit alanlarında) bu tip yapılaşmalara izin verilmemelidir.

Antik yerleşim içerisinde I. Derece Arkeolojik Sit Alanı'nda 1 tiyatro, 1 köprü ve batı surları olmak üzere; II. Derece Arkeolojik Sit Alanı'nda ise 3 cami, 1 hamam, su kemerleri ve güney surları ve Atlı Kapı ve III. Derece Arkeolojik Sit alanında ise Mozaikli Alan, Osmanlı Mezarlığı ve tanımlanamayan yapı kalıntıları yer almaktadır. Bu yapıların niteliklerine bakıldığında planı okunabilir yapılar arasında tiyatro, su kemerleri, sur duvarları, atlı kapı ile özgün dokusu bozulmuş 1 hamam ve 3 cami olduğu söylenebilir. Kalıntı olmaları nedeniyle günümüzde sadece konumundan dolayı Nekropol olarak nitelendirilen alan dışında günümüze ulaşamayan başta tapınakların, agoranın, gymnasium ve stadyumun mimari niteliklerini, tiyatro, su kemerleri, sur kalıntıları gibi yapıların plan tiplerini ve kat durumlarını okuyabilmek olanaksızdır. Bu yapılar arasında plan tipi az çok anlaşılabilen yapılar tiyatro, konutlar, camiler (Konuralp, Tekke ve Çiftepınarlar camileri) ve hamamdır. Tiyatro klasik Helen tiyatrolarının plan şemasını yansıtırken, camiler ve hamam özgün plan şemasını kaybetmiştir.

Konuralp'in tarihi dokusu içerisinde koruma amaçlı yapılan çalışmaların; önemli bir ayağını oluşturacak olan bu çalışmanın (Koruma amaçlı revizyon imar planı) devamında, tiyatronun, surların, su kemerlerinin, köprü kalıntısının, mozaikli alanın, tanımlanamayan yapı kalıntılarının, hamamın ve 3 caminin rölöveleri çıkartılarak restorasyonları gerçekleştirilmelidir. Hatta bugün toprak altında kalan mozaikli alanın ve 2 nekropol ile tümülüste de ivedilikle kazı çalışmaları başlatılmalıdır. Bu bağlamda koruma amaçlı revizyon imar planına bağlı kalınarak yapılması gerekli acil onarımlarda, yapı-sokak ilişkisi tarihi doku içerisinde aslına uygun muhafaza edilmelidir. Ayrıca yapıların -az da olsa- yer alan süsleme unsurları tekrar onarılmak üzere ele alınmalıdır. Bunlarla birlikte başta toprak altından çıkarılması gereken mozaikli alan, nekropoller ve tümülüs ile diğer yapıların tiyatrodahil onarımlarında kullanılacak her tür malzemenin aslına uygun şekilde seçilmesi ve yine bu malzemenin aslına uygun teknikle kullanılması gerekmektedir.

Etkilenme alanı da dahil toplam 1.536.158 hektar alanla sınırlanan yerleşimde parsel kullanımını hafif eğimli güney yönünde gerçekleşmektedir. Kentin oluşumuna göre eğim ve manzara yönü parselden parselde değişmektedir. Yerleşimde genellikle II. Derece Arkeolojik Sit Alanı'nda günümüzde yapılaşma olduğu ve sit alanı olması nedeniyle II. ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanları hariç yapılaşmaya izin verilmemesi de dikkate alınarak parsel kullanımının planlama sonrası şekilleneceği söylenebilir. Yerleşimde mülkiyet durumu incelendiğinde; şahıs arazisi, Düzce Belediyesi+Şahıs Arazisi ve Maliye Hazinesi+Şahıs Arazi olmak üzere 3 farklı mülkiyet durumunun olduğu görülmektedir. Alan genelinde şahıs arazilerinin yoğun olduğu gözlenmektedir. Konuralp yerleşiminin I., II. ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı olması nedeniyle yapılaşma izninin az verildiği ve şimdilik III. Derece Arkeolojik Sit Alanı'nın kısmen tarım arazisi ve yeni konut alanları için kullanıldığı söylenebilir. Yapılanmaya sınırlı izin verildiği için yapı parsel ilişkisinden henüz söz edilememektedir.

Alan için hazırlanan 1/1000 Ölçekli Revizyon Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı ile planlama alanı; Ticaret-Turizm-Konut Alanı, Gelişme Konut Alanı, Sosyal Tesis Alanı, Resmi Kurum Alanı Ticaret Alanı, Otopark, Meydan, Teknik Alt Yapı Alanı ve Park Alanı (tiyatro Alanı'nın arkeopark olması için verilen karar) olarak belirlenmiştir. Koruma kullanma kararları doğrultusunda yeni düzenlemeye izin verilebilecek arkeolojik alanlar olarak tanımlanan III. Derece Arkeolojik Sit Alanı'nda uygulanması düşünülen otopark, meydan, sosyal tesis, yeşil alan vb. plan notlarında belirtilen koruma ve kullanma kararları doğrultusunda hayata geçirilmelidir.

Antik kentin akropolisini kapsayan II. Derece Arkeolojik Sit Alanı'nın kuzey sınırının dışında kalan ve yapı izinin bulunduğu alanın da sit sınırları içerisinde alınması antik kentin bütüncül korunmasında yararlı olacağı söylenebilir. Karayolundan başlayarak kuzey yönde çok sert eğimli alandan, aşağıdaki Tabak Çayı'na dek olan alanın antik kentin doğal savunmasını yansıtması açısından etkileme geçiş alanı olarak belirlenmesi uygun düşecektir. Batı surunun temellerinin bu alanın kuzey doğusuna doğru sürdüğü düşünülerek, karayolu ile sur arasındaki üçgende etkileme geçiş alanında yapılanma oranının ve yapı yüksekliklerinin kısıtlanması; batı surunun kesildiği alanın güneyinden itibaren güney suru da dikkate alınarak, etkileme geçiş alanı olarak belirlenmesi ve surlara minimum 50 m. yapı yaklaşma sınırı getirilmesi; mevcut yeni yapıların zamanla kaldırılabilmesi şeklinde kararlar alınması; Tepecik Nekropolü ile nekropolün güneyindeki (Şehit Hüseyin Kıl Mahallesi'nde) arkeolojik yerleşime ait bulgular nedeniyle III. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak ilan edilen alan ile Prusias ad Hypium kentinin batısındaki III. Derece Arkeolojik Sit Alanı arasındaki bölgenin etkileme geçiş alanı olarak belirlenmesi önerilmektedir. Planlama sırasında iki alanı birbirine bağlayacak ve arkeolojik karakterlerin algılanmasını sağlayacak geçişler oluşturulması, kentin akropolisi olan ve bu niteliği ile aslında I. Derece Arkeolojik Sit karakteri taşıyan alanın tamamının kamulaştırma, takas gibi yollarla boşaltılmasının imkânsızlığı nedeniyle, günümüzde yaşamın kısıtlı da olsa sürebilmesi açısından, II. Derece Arkeolojik Sit Alanı yapılmış olmalıdır. Ancak II Derece Arkeolojik Sit Alanı'nda kamulaştırma veya takas yapılması uygun olmayacağından uzun vadede sorun oluşturabilir. Oysa tiyatronun görünümünü bozan tiyatronun üst kısmındaki yapıların bulunduğu alanda ivedilikle kamulaştırmaya gidilmelidir. Bu nedenle bu yapıların bulunduğu alanın I. Derece Arkeolojik Sit Alanı kapsamına alınması önerilmektedir. 2243, 2245 ve 2247 parsellerde izlenebilen antik bir yapıya ait temel izleri nedeniyle bu parsellerin bulunduğu adanın da kamulaştırılması ve I. Derece Arkeolojik Sit Alanı yapılması önerilebilir.

Antik kente ait mimari parçaların daha sonraki yapılanmalarda kullanılmış olması nedeniyle, tüm yapı ve duvar yıkımlarının ilgili Müze Müdürlüğü denetiminde yapılarak bu parçaların alınması, antik mimari parçaların çok fazla olması ve müzede bunlar için yeterli yer olmayabileceği göz önüne alınarak bu parçaların toplanabileceği, rahat ulaşılabilecek ve koruma sağlanabilecek alan-alanlar yaratılması, III. Derece Arkeolojik Sit alanlarında müze uzmanlarınca yapılacak kazılarda ortaya çıkabilecek ancak; bölge kurulunca yeni yapılanmaya gidilmesinde sakınca görülmeyecek parsellerde kalıntıların çizimlerinin standart hale getirilmesi; bu çizimlerin ve elde edilen bilgilerin özetinin yeni yapının ön cephesinde yine standart bir tabelada gösterilmesi, uzun vadede kent sokaklarında gezen insanların antik yapıya ilişkin fikir edinmesini sağlayabilmesi açısından önerilmektedir.

Sit alanlarında Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından alınan kararlarla kazısı devam eden yapıların onarım çalışmaları ve III. Derece Arkeolojik Sit alanlarındaki her türlü alt yapı çalışmasının ilgili müze denetiminde gerçekleştirilmesi, karar alma sürecinin uzamasından doğacak mağduriyetlerin azaltılması açısından yararlı görülmektedir. Planda ayrılan resmi kurum alanı, teknik alt yapı alanı, sosyal tesisi alanı, park alanı, meydan, otopark alanları da yukarıda ele alınan tarihi yapıların kapladığı alandan daha fazla görülmektedir. Alanın kıyı kenar çizgisinden itibaren ilk 20 m. ve tescilli anıt yapıların çevreleri park alanı olarak planlanabilir. II. Derece Arkeolojik Sit Alanlarında Belediye tarafından inşaat izni verilmeden önce ilgili parsel veya parsellerde müze tarafından sondaj kazısı gerçekleştirilmeli sondaj sonuçları (bu durum etkileşim geçiş alanı içinde geçerlidir) varsa kazı başkanının görüşleriyle birlikte Müze Müdürlüğü tarafından KVKBK'na iletilmeli ve kurulun onayı ile uygulamaya geçilmelidir.

I., II. ve III. Derece Arkeolojik Sit alanlarında kültür varlıklarının mahiyetine etki etmeyecek şekilde ilgili KVKBK'nun izni alınmak koşuluyla tevhit ve ifraz yapılması ile resmi veya özel kuruluşlarca yapılacak olan teknik altyapı hizmetlerine (kanalizasyon, içme suyu, enerji nakil hattı, vb.) ilişkin uygulamalar ilgili Müze Müdürlüğü denetiminde yapılmalıdır. Ayrıca doğa ile ilişkisinin kurulması yapay çevrenin doğa ile bütünleşmesi yaklaşımı planlama ilkeleri arasında mekânsal kalite ve yaşanılabilir bir çevre elde edilmesi düşünülmektedir. Planlama kararlarında arazi eğimi, iklim doğal çevre komşuluk birimlerinin yer bağlamında ele alınmasına ve geçmişten gelen kimlik referanslarının kullanılmasına dikkat edilmelidir. Planlama çalışmasında planın bütüncül olarak ele alınması, parçacı kararlarla tadilat ve yeni plan kararlarının getirilmemesi ve plan tadilatlarının kamusal mekânları düzenlenmesi, ulaşım ağının estetik ve işlevsel bir şekilde tasarlanmasını kapsayacak şekilde ele alınması gerektiği unutulmamalıdır. Koruma Amaçlı İmar Planı'nda tarihi yapıların (tiyatro, hamam, konutlar vb.) bulunduğu dokuya yakın veya III. Derece Arkeolojik Sit Alanında inşa edilecek yapıların, tarihi dokudaki söz konusu yapıların; kat sayılarına, cephe tasarımlarına, pencere, kapı, balkon vb. açıklıklardaki biçim ve ölçülerine, çatı formlarına, sokak konumlarına ve bu yapılarda kullanılan malzeme ve tekniğine uygunluklarına dikkat edilmelidir.

Konuralp yerleşiminin bir bölümünü kaplayan III. Derece Arkeolojik Sit Alanı'nda yapımına kısıtlı bir şekilde izin verilen yeni yapılar; I. Derece Arkeolojik Sit Alanı'ndan yok edilmeli ve içinde buldukları II ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı'nda Kültür Varlıkları Koruma Mevzuatı'nda belirtilen çekme mesafesi muhafaza edilmelidir. II. Derece Arkeolojik Sit Alanı'nda lejantta belirtilen plan notları hayata geçirilmeli, II. ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanında yukarıda mimari özellikleri aktarılan yapıların her hangi bir nedenle yıkılması, yanması ya da toprak altında kalması vb. durumunda gerekçe gösterilerek yeniden yapılması istendiğinde; yakınında koruma altına alınmış, geleneksel dokuya uygun yapılardaki mimari özellikler uygulanabilmelidir. Yeniden yapılması istenilen kimi konutların geleneksel dokuya uygun ölçütleri taşıması gerekliliğinin yanı sıra, KVKBK'da alınan yapılanma koşulları ile ilgili karar mahiyetinde de bu ölçütlere uyulması gerekliliği göz ardı edilmemelidir.

Prusias ad Hypium antik yerleşiminde (Konuralp) olduğu gibi 1970'lerden itibaren arkeolojik sit alanlarında, bilinçli bir koruma yaklaşımının başladığı söylenebilir. Planlama alanı içerisinde mülkiyet sahiplerinin arazilerini (II. Derece Arkeolojik Sit Alanı içinde araziler) tarım için kullanıyor olmaları, alanın korunmasını kısmen olumsuz

etkilenmektedir. Başta I. Derece Arkeolojik Sit Alanı'nın olumsuz etkilenmesini engellemek için alan çevresinin tel örgü ile çevrilmesi önerilmektedir. Alınacak koruma kararlarında en iyi koruma yolunun yapının kullanılması olduğu düşünülerek; II. ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı'ndaki tarihi yapılarında günümüz ihtiyaçlarının karşılayabilecek çözümleri üretilmeli, yapılar yeniden uygun işlevlerle kullanılabilir. Geleneksel yapılanma ve çağdaş yaşam koşulları birleştirilerek koruma elde edilmeli ve böylece kişilere gelenekselde yaşama ayrıcalığı ile çağdaş yaşam koşullarına sınırlı ölçüde sahip olabilmeye şansı verilmelidir. Yerinde incelemeler sürecinde özellikle batı surlarının (I. Derece Arkeolojik Sit Alanı) ve güney ile güneydoğu surlarına eklenmiş Küçük Kale'nin tamamen toprak altında kaldığı anlaşılmakla birlikte, bu alanda görülebilen ve tüm kuzey hat boyunca devam eden yükselti, surların büyük ölçüde sağlam olduğunu göstermektedir. Küçük Kale'nin olduğu bölüm ile hemen kuzeyindeki arazi arasında oluşmuş yaklaşık 3 m.lik kot farkı da, kalıntıların toprak altında olduğunun bir başka göstergesidir. Bütün bu veriler doğrultusunda günümüzde Konuralp'in antik Prusias ad Hypium bir kentinin üzerine kurulmuş olması da dikkate alınmalıdır.

Konuralp'in en geniş sınırlarının mevcut sur sistemi dahilinde olduğu anlaşılmaktadır. Sur dışında yerleşimin varlığına dair herhangi bir arkeolojik kalıntıya ulaşılamamış, mevcut bulgular I., II. ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı sınırlarında herhangi bir değişikliği gerektirmemiştir. Bununla birlikte sit derecelendirmeleri aynen korunarak tüm alana koruma alanı statüsü kazandırılması, koruma açısından katkı sağlayacak ve sit sınırlarının çevresinde etkileşim geçiş alanı oluşturulması, çevresel yapılaşmanın baskısını azaltma açısından zorunlu olacaktır. Alanda bulunan tarihi yapıların hiçbirinde koruma önlemi bulunmamaktadır. Bu yapılara ilişkin koruma önlemlerini kapsayacak kararlar ilgili KVKBK tarafından alınmalıdır. Ayrıca sit alanı sınırları tam olarak algılanamadığı ve ziyaretçileri alandaki yapı kalıntılarına yönlendirecek herhangi bir bilgilendirme veya yönlendirme levhası vb. bulunmadığı için ziyaretçiler sadece tiyatroyu ziyaret ederek alanı terk etmektedir. Sürekli taşıt trafiğine maruz kalan ve yer yer tarımsal faaliyetlerin yapıldığı bir alanın etrafını çevirecek bir koruma şeridi mevcut değildir. Bu nedenle en azından I. Derece Arkeolojik Sit Alanı'nın üzerinde otlatılan sürülerin engellenmesi için etrafın tel örgü vb. ile çevrilmesi, herhangi bir giriş kapısı olmayan alana ivedilikle bir giriş kapısı inşa edilmesi ve girişlerin bu kapıdan sağlanması önerilmektedir. Geleceğe dönük olarak bölgede ziyaretçilerin sayısında artış olabileceğini düşünerek bilet satış, danışma ve wc birimlerini barındıracak yeni yapının, alanda veya Düzce bağlantısı sağlayacak şekilde geri dönüşümü mümkün elemanlarla, zemine zarar vermeden yüksek bir platform üzerinde, içinde bulunacağı sit alanının tarihsel değerini kapatmayacak bir mimariyle oluşturulması gerekmektedir. Bir açık hava müzesi gibi de düşünülmesi gereken Konuralp yerleşiminde sit alanında ziyaretçiler için bir yaya yolu oluşturulmalıdır.

III. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak bilinen alanın büyük bir bölümü günümüzde şahıs mülkiyetinde ekilebilir alan olarak kullanılmaktadır. Batı ve doğu surlarının bulunduğu hat öncelikle kamulaştırılmalı ve bu hat üzerinde yapılacak kazılar ile devamında Kale'nin planı okunabilir duruma getirilmelidir. Bugün değişik bitki türlerinin istila ettiği I. Derece Arkeolojik Sit Alanı'nın bir bölümünü oluşturan tiyatronun olduğu alanın (Kocaeli KVKBK tarafından arkeopark alanı olarak kullanımı karara bağlanmıştır) tiyatro ve sahnesi ile doğusunda yer alan tonozlu mekâna ait mimari kalıntılar tel örgü ile çevrilmelidir. Benzer çalışmalar batı, güney ve doğu surlarında ve su kemerlerinde de gerçekleştirilmelidir. Ayrıca Kale ve çevresinde Koruma Amaçlı Revizyon İmar Planı'nda

belirtilmesi gereken düzenlemeler bölgenin turizm hareketliliğinin artmasına önemli katkılar sağlayacaktır. Ankara ve devamında Kocaeli KVKBK'nun aldığı kararların incelenmesinden II. Derece Arkeolojik Sit Alanı'na batıdan ve doğudan bir sınır çeken surların korunması ve restorasyon ve hatta kazı çalışmasının da yapılmadığı anlaşılmaktadır. Surların Konuralp yerleşiminin içerisinde yer alması ve surlara sokulan yeni konutlardaki çarpık yapılaşma olumsuzluklar arasında sayılabilir.

Konuralp yerleşiminde yapı kalıntılarıyla birlikte diğer tescilli yapıların korunması ve onarımı için öncelikle bölge halkının bilinçlendirilmesi ve sahip oldukları değerlere yönelik farkındalık yaratılması sağlanmalıdır. Yapıların onarımında karşılaşılan mali ve yasal sorunların çözümünde bireysel çözüm yerine, bölge ölçeğinde ve devlet eliyle çözüm yolu bulunmalıdır. Yerleşimde I., II. ve III. Derece Arkeolojik Sit alanlarındaki tarihi yapıların onarımındaki harcamaların, geri dönüşümünün sağlanması için işlevsel değişiklikler önerilmelidir. Tarihi yapıların yok oluşu, fiziki dokularının bozulmasının önüne geçilmesi için Konuralp örneğinde olduğu gibi Koruma Amaçlı İmar Planı'na sahip olmayan bölgelerimizde de bu tip imar planlarının bir an önce hayata geçirilmesi gerekmektedir. Konuralp Koruma Amaçlı İmar Planı'nda olduğu gibi bu tip koruma altına alınan alanlar ve bu alanlardaki tarihi yapıların belgelendirilmesi ve devamında sağlıklılaştırma ve onarım çalışmaları başlatılmalıdır. Bu tip çalışmalarda üniversitelerin ilgili bölümlerindeki bilim insanlarından destek alınmalı, bu kişilerin onarım süreçlerinde de kontrol mekanizmasında olması sağlanmalı, korunması gerekli kültür varlıklarına yönelik kültür envanterleri hazırlanmalı ve yayımlanarak bilim dünyasına sunulmalıdır. Konuralp'in arkeolojik alanlarında da olduğu gibi ülkemizde KAİP olmayan bölgelerde bu tip planların öncelikle yapılması gerekmektedir. Tarihi dokuların bulunduğu alanlarda yapılması zorunlu olan başta KAİP, restorasyon, belgeleme, gibi çalışmalarda halkın yerel yönetimler tarafından bilinçlendirilmesi, yapılacak işin neden ve sonuçları hakkında bilgi verilmesi, tarihi mirasımızın yaşatılması için kaçınılmaz bir gerçektir.

KAYNAKÇA

AKS Planlama ve Mühendislik Ltd. Şti. Arşivi

Akurgal, E. (1989), *Anadolu Uygarlıkları*, s. 82, İstanbul.

Anadolu, M. (1971), *"Roman Temple of Prusias Ad Hypium"*, Annales Archeologiques Arabes Syriennes, Vol.21, Damascus.

Anonim, (1967), *Bolu Yıllığı*, Bolu Valiliği Yayınları, s. 161, Bolu.

Anonim, (2005), *Düzce*, İstanbul Düzce Kalkındırma ve Tanıtma Vakfı Yayınları, s. 13, İstanbul.

Anonim, (2013), *Belgelerle Konuralp*, Konuralp Müze Müdürlüğü Yayınları, Düzce.

Aydın, R. (2006), *Antik Kentin Üzerine Konumlanan Bir Osmanlı Yerleşimi: Konuralp (Üskübü)*, (Yayımlanmamış Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Sanat Tarihi Bölümü, s. 10-13, Ankara.

Ayverdi, E.H. (1966), *Osmanlı Mimarisinin İlk Devri*, s. 7, İstanbul.

Bore, E. (1840), *"Correspondance Et Memories D'Un Voyager En Orient"*, Tome 1, s. 197-198, Paris.

Bilir, A. (2013), *"Prusias Ad Hypium Su Kemerleri"*, 3. Uluslararası Bursa Su Kongresi, s. 278-

284, Bursa.

Bosch, E. (1946), Bitinya Tetkikleri, *Belleten X/37*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, s. 37-38, Ankara.

Coşkunçay, E. (2014), "Konuralp: A Town between Antiquity and Today", Icaud International Conference in Architecture and Urban Design Epoka University, p. 236, Tirana.

Cuinet, V. (1879), *La Turquie D'Asie Feographie Administrative Statistique Descriptive Et Raisonnee De Chaqnque Province De Asie Mineure*, p. 493, Paris.

Danışman, Z. (1934), *Üskübi-Prusias Ad Hypium*, s. 3-22, Bolu.

Darkot, B. (1942), "Bolu", İslam Ansiklopedisi, Cilt : 2, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, s. 708, İstanbul.

Dikmen, Ç.B. ve Toruk, F. Arşivi.

Doğancı, K. (2007), Roma Principatus Dönemi (M.Ö. 27-M.S. 284) Bithynia Eyaleti Valileri (Prosopografik Bir İnceleme), (*Yayınlanmamış Doktora Tezi*), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 141-142, Ankara.

Doğancı, K. (2013), Antik Kaynaklara Göre Bithynia'daki Civitaslar, *Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 24, s. 180-181, Bursa.

Düzce Belediye Arşivi.

Eyice, S. (1975), Tarihte Bolu, *Türkiye Turing ve Otomobil Belleteni*, s. 19, İstanbul.

Gülsevil, İ. (1971), İzmit, İznik, Konuralp, Karadeniz Ereğlisi ve Amasra'nın Sur ve Kapıları, *Türkiye Turing ve Otomobil Belleteni*, Sayı: 311, s. 17-18, İstanbul.

Hommaire, X. (1966), "Traveels la the Steppes of the Caspian Sed, the Crimen", The Caucasus, London.

Kaya, A. vd. (2014), Konuralp Beldesi'nin Mekânsal Kimlik Değişimi, *Ormanlık Dergisi*, Sayı: 10, Düzce Üniversitesi Yayınları, s. 76, Düzce.

Kaya, A. vd. (2015), Konuralp Arkeolojik Sit Alanlarındaki Değişim ve Sorunlar, *Ormanlık Dergisi*, Sayı: 11, Düzce Üniversitesi Yayınları, s. 115, Düzce.

Kesim, A. vd. (2009), Roma Dönemi Kent Yerleşimleri ve Prusias Ad Hypium (Kieros, Üskübü, Konuralp), *Ormanlık Dergisi*, Sayı 1, Düzce Üniversitesi Orman Fakültesi Yayınları, s. 11, Düzce.

Konrapa, M.Z. (1950), *Bolu Tarihi*, s. 27, Bolu.

Konukçu, E. (1984), Konuralp, *Gelişim Dergisi*, Sayı: 1, s. 12-19, Düzce.

Konuralp Arkeoloji Müzesi Arşivi

Kozanlı, C. (2015), Düzce, Konuralp (Prusias Ad Hypium) *Yayınlanmamış Arkeolojik Rapor*, s. 2-3, Adana.

Kurşun, Z., Kahraman, S. ve Dağlı, Y. (1999), "Evlıya Çelebi Seyahatnamesi", Yapı Kredi Yayınları, s. 90-91, İstanbul.

Kurt, M. (1979), Prusias Ad Hypium'un Arkeolojik Yapısı, (*Yayınlanmamış Bitirme Tezi*) Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü, s. 9, Erzurum.

- Leake, W.M. (1824), *Journal of A Tour in Asia Minor*, p. 219-260, London.
- Lenger, D. (1996), *Prusias Ad Hypium Sikkeleri*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 1-6, İstanbul.
- Leonhard, R. (1915), *Paphlagonia*, p. 30-50, Berlin.
- Megie, D. (1950), *Roman Rule in Asia Minor*, p. 194-196, London.
- Mordtmann, A.D. (1925), *Anatolien Skizzen und Reisebrefe Aus Klenasien (1850-59)* (Editing: Babinger, F.), s. 242, Hannover.
- Orhonlu, C. (1975), *Osmanlı Bolu'su, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni*, Sayı: 47/326, s. 14-20, İstanbul.
- Orhonlu, C. (1987), *Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskanı*, s. 104-117, İstanbul.
- Özkaya, Y. (1994), *Osmanlı İmparatorluğu'nda Ayanlık*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, s. 116, Ankara.
- Özlu, Z. (2009), *Batı Karadeniz'de Antik Bir Osmanlı Kenti: Prusias Ad Hypium*, s. 468, İstanbul.
- Özlu, Z. (2015), *İlk Çağdan Cumhuriyete Bir Batı Karadeniz Kenti: Düzce*, s. 80-87, İstanbul.
- Perrot, G. (1862), *Exploration Archeologique De Galatie Et De La Bithynie* 1, p. 204, Paris.
- Plinius, G. (1947), *Historia Naturalis* (Ed. Rahman, H.), p. 861, London.
- Ptolemaios, C. (1845), *Geographia*, p. 13, London.
- Rollas, A. (1967), *Konuralp-Üskübü Klavuzu (Guide to Prusias Ad Hypium)*, *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni*, s. 1-18, İstanbul.
- Senan, E. (2009), *Prusias Ad Hypium: Düzce Konuralp'te Bir Antik Kent*, s. 2, İstanbul.
- Sezer, S. (2015), *The Orpheus Mosaic of Prusias Ad Hypium, (Prusias Ad Hypium Orpheus Mozaiği)*, *Uludağ Üniversitesi Mozaik Araştırmaları Merkezi Yayınları*, s. 123-140, İstanbul.
- Strabon, (1993), *Geographika*, XIII-XI, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s. 42, 43, 131, İstanbul.
- Stroud, (1985), *Prusias Ad Hypium Epitoph at Alexander*, p. 283-287, Paris.
- Strobel, K, (2001), *Prusias Ad Hypios, Der Neue Ennzyklopedie Der Antike*, p. 492-493, Stuttgart.
- Şahin, S. (2000), *"Antik Kaynaklar Işığında Tarihte Bithynia Depremleri"*, 1. Uluslararası İznik/Nikaia Sempozyumu, s. 1, 11-14, İznik.
- Texier, C. (2002), *Küçük Asya*, s. 77, 94, 147, İstanbul.
- Tuğlacı, P. (1985), *Osmanlı Şehirleri*, s. 62-64, İstanbul.
- Tuğrul, L. (1962), *"New Inscriptions from Üskübü (Prusias)"*, Annual of the Archaeological Museums of İstanbul, s. 121-126, İstanbul.
- Ulugün, Y. (2004), *Kocaeli ve Çevresi Tarihi*, s. 130-131, İstanbul.
- Umar, B. (2004), *Bithynia; Bir Tarihsel Coğrafya Araştırması ve Gezi Rehberi*, İnkılap Kitabevi, s. 120-125, İstanbul.
- Uzunçarşılı, İ.H. (1994). *Osmanlı Tarihi*, Cilt.1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, s. 110, 573-574, Ankara.

Wilson, D. (1961), *The Historical Geography of Bithynia, Paphlagonia, Pontus*, p. 106-109, Oxford.

Yakupoğlu, C. (2010), *Bartın Vakıfları (1214-1514)*, Bartın Valiliği Yayınları, s. 15, Bartın.

Yaman, T.M. (1940), Atlas-I "İbrahim Hamdi Efendi' de Paflagonya", *Ülkü Dergisi*, Cilt: 15, s. 315, Ankara.

Yücel, Y. (1991), *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar, Çobanoğulları, Çandaroğulları Tarihi*, s. 122-123, Ankara.

Zeyrek T. ve Çelik, G. (2005), *Prusias Ad Hypium (Kieros) Anadolu'nun Kuzeybatısında Antik Bir Kent (Konuralp Üskübü)*, Ege Yayınları, s. 11-15, 28-44, 98, İstanbul.

<http://www.düzcetanim.com> (Eriřim Tarihi:21.09.2015).

<http://www.googleearth.com> (Eriřim Tarihi:21.09.2015).